

Karşılıksızdır İşlemini Yapmama Suçu

The Crime of Failure to Issue Notice of Dishonor

Dr. Öğr. Üyesi *Burcu ERTEM* (*)

Öz:

Mevcut çalışmada 5941 sayılı Çek Kanunu md.7/4'de düzenlenmiş bulunan, banka görevlisi tarafından çekle ilgili olarak "karşılıksızdır işlemi" yapmama suçu incelenmiştir. Yükümlülük suçu olarak nitelendirdiğimiz karşılıksızdır işlemi yapmama suçunda faillik alanı muhatap banka görevlileri ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda, söz konusu suç tipinde özgü faillik niteliğinin dayanağını oluşturan yükümlülük ihlalinin kaynağının ne olduğu, yükümlülüğün başlangıç anının ne zaman olacağı, karşılıksızdır işleminin yapılmasının hukuki niteliğinin ve şartlarının ne olduğu gibi önemli konular irdelenmiştir. Ayrıca "karşılıksızdır işlemi" bu suç tipi yönünden özellik göstermesi nedeniyle ayrıca ele alınmış, Yargıtay'ın yeni tarihli kararları üzerinden tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler:

Çek, Karşılıksızdır İşlemini Yapmama Suçu, Karşılıksız Çek, Özgü Suç, Yükümlülük Suçu, Sırf İhmal Suçu, Ceza Hukuku.

Abstract:

In this study, we examine the offense of failure to issue a "notice of dishonor" for a check by a bank official, which is regulated by Article 7/4 of Check Law No.5941. The offense of failing to issue a notice of dishonor is considered a crime of duty, and only bank officials fall under the category of perpetrators. In this context, important issues such as the source of the breach of duty, which is the basis for the specific qualification of the perpetrator of this type of crime, the starting point of the duty, the legal nature, and the conditions of the notice of dishonor were examined. The issuance of a "notice of dishonor" is specifically evaluated due to its unique characteristics in this offense. In addition, recent Supreme Court decisions have been considered in the analysis and evaluation of the offense of failure to issue a notice of dishonor.

Keywords:

Check, Offense of Failure to Issue a "Notice of Dishonor", Bounced Check, Specific Crime, Duty Crime, Offenses of Pure Omission, Criminal Law.

(*) Çankaya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi, Hukuku Anabilim Dalı, Ankara - Türkiye,

E-posta: burcuertem@cankaya.edu.tr; Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-8027-5834>.

Makale Geliş Tarihi: 09.11.2023 - Makale Kabul Tarihi: 17.11.2023.

Giriş

Bir kıymetli evrak türü olarak çekin, kredi değil ödeme vasıtası olması nedeniyle, muhatabı olan bankaya ödenmek üzere ibrazının kabil hale geldiği andan itibaren çekle işleyen hesapta ödenmesini mümkün kılacak karşılığının bulunması gerekir. Ülke genelinde karşılıksız çıkan çeklerin sayısının belirgin surette artması, mağdur duruma düşen çek hamillerinin de sayısını arttıracak gibi piyasalarda bu senet türüne olan güveni de sarsar. Bu yüzden çekin ödeme kabiliyetinin teminat altına alınması ve karşılığının temin edilmesinin sağlanması, üçüncü kişiler açısından olduğu kadar piyasa düzeni açısından da önem arz etmektedir. Aynı mülahaza ile hareket eden yasa koyucu, çek düzenini ve çekte olan güveni ceza hukuku aracılığıyla da koruma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda yürürlüğe giren 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇK)'nda¹ çek suçlarına (ÇK md.5/1 ile 7) yer vermiştir.

Hiç şüphesiz, çek düzeninin ceza hukuku aracılığıyla korunması denilince ilk akla gelen düzenleme, çekin karşılıksız olmasını konu alan suç tipidir (ÇK md.5/1). Çekin karşılığının temin edilmesi gayesiyle öngörülen bu suç tipiyle, ceza hukukunun özel ve genel önleme işlevinden faydalanılarak, özellikle yaptırım türü itibarıyla çek düzenleyenleri çek bedelini ödemeye zorlama amacı güdülmektedir.

Bir çekin karşılığının muhatap banka nezdinde kısmen ya da tamamen hazır bulunmaması halinde, süresinde ibraz edilmiş olması kaydıyla, o çek karşılıksız çıkmış sayılır. Usulüne uygun ibraz olunan çekin ödememe halinin (*Vorle-gungsvermerk; Nicht-bezahlt-vermerk, Alm.*) 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ("TTK")'nun² 808. maddesinde öngörülen protesto (TTK md.808/1-a) veya muadil yöntemler olan muhatap bankanın ya da takas odasının beyanı (TTK md.808/1-b,c) ile ispatlanması özel hukuk ve ceza hukuku yönünden önemli sonuçlar doğurur.³ Ödememe halinin TTK md.808 uyarınca tespiti özel hukuk bakımından yalnızca çek hamilinin keşideciye ve de varsa cirantalar ile avalistlere karşı başvuru hakkını kullanabilmesi açısından değil, bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarı tahsil edebilmesi açısından da önem arz etmektedir. Ceza hukuku bakımından ise çekin karşılığını bulundurmamakla yükümlü olan kişi yönünden ÇK md.5/1'de düzenlenmiş bulunan, "*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*" suçu oluşabilecektir. Anılan suçtan ötürü cezalandırılabilirlik ise banka görevlisince ibraza konu çek hakkında "*karşılıksızdır işlemi*"nin yapılması şartına bağlanmıştır (TTK md.808/1-b; ÇK md.3/4).

¹ Bundan sonra "ÇK" olarak anılacaktır.

² Bundan sonra "TTK" olarak anılacaktır.

³ ÖZDAMAR, Mehmet/GÖKTÜRK, Kürşat/CAN, Mehmet Çelebi/KAŞAK, Esra: Kıymetli Evrak Hukuku, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2022, s.272.

Bu çalışmada, çekin usulüne uygun ibrazında banka görevlisince karşılıksızdır işleminin yapılmaması suretiyle tekemmül eden “banka görevlisinin karşılıksızdır işlemini yapmama suçu” (ÇK md.7/4) incelenecektir. Bu bağlamda, çekin karşılıksız çıkması haline ceza hukuku alanında bağlanan sonuçlara bütünsel bir yaklaşım imkânı sunmak için, yeri geldikçe inceleme konusu suçun “karşılıksızdır işlemini yapılmasına sebebiyet verme” suçu (ÇK md.5) ile ilintisi de ortaya konulacaktır.

I. Çekte Karşılığın Bulunmamasının ve Karşılıksızdır İşleminin Ceza Hukuku Yönünden Hüküm ve Sonuçları

A. Çeke Güvenin ve Çekin Ödeme Kabiliyetinin Ceza Hukuku Aracılığıyla Korunması ve Tarihsel Süreç

Çek hukuki niteliği itibariyle vasıflı havale olarak kabul edilen kıymetli evrak vasfına haiz bir senettir.⁴ Bu senet, ticari hayatta yaygın bir kullanıma sahip olan gerek gerçek gerekse tüzel kişiler tarafından kullanılabilen bir ödeme vasıtasıdır. Gerçekten de ticari hayatta para gibi bir ödeme vasıtası olmakla birlikte, benzer şekilde tedavüle çıkmakta ve çekin türüne göre devri ile piyasada dolaşmaktadır.

Şu hâlde, çekin tabi olacağı hukuki rejimin ve çek hakkında getirilecek her türlü düzenlemenin, ekonomik kamu düzenini etkileyeceğinden şüphe duymamak gerekir. Çeke duyulan güvenin korunması ve artırılması, piyasalardaki güvenin temini ve korunması açısından zorunludur.⁵ Özellikle hamiline yazılı çeklerin piyasadaki hızlı tedavül kabiliyeti ve kayıt dışı ekonomi kapsamına girmesi, onu suçtan kaynaklanan malvarlığı değeriyle mücadelenin konusu haline getirmektedir.⁶ Nitekim, İtalyan hukuk sisteminde Finansal Sistemin Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanı Amacı ile Kullanımının Önlenmesine İlişkin Direktif 2005/60/EC ile Benzer Şekilde Uygulama Tedbirlerini İçeren Direktif 2006/70/EC'nin Uygulanmasına İlişkin 21.11.2007 tarih ve 231 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)⁷ md.49/7-8 ile 63/1'de çekin tedavülüne bu mülâhaza ile kısıtlama

⁴ CAN, M. s.159 vd.; AYM. 11.12.2002 T., 2002/165 E. ve 2002/195 K.: “Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir.”

⁵ ERMAN, Sahir: “Karşılıksız Çek”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S.2, Aralık 1981, s.123; SELÇUK, Sami: Çek Suçları, (Öğreti- Mevzuat- İçtihat), Ankara 1993, s.3.

⁶ Ayrıca bkz. ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, Güncelleştirilmiş 24. Bası, Ankara 2020, s.234.; Nitekim, 5941 sayılı Çek Kanunu'na ilişkin Genel Gereğe'nin “Yeni Bir Kanunu Gerekli kılan Sebepler” alt başlığı altında, hamiline yazılı çeklerin kayıt dışı ekonominin bir aracı olmaktan çıkarılması gereği vurgulanmıştır. Bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c054/tbmm23054029ss0445.pdf>, (E.T.02.09.2023).

⁷ <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2007;231~art49>, (E.T.02.09.2023).

getirilmiş ve karşılığında 3000 Euro'dan 50000 Euro'ya kadar idari para cezası öngörülmüştür. Bu kısıtlama ile 1000 Euro'dan yüksek meblağlı çeklerin üstünde “devredilemezlik şerhinin” yer alması zorunlu kılınmış ve buna uyulmaması hem çeki düzenleyen hem de çeki ibraz eden yönünden yaptırıma bağlanmıştır.⁸

Çek, Türk hukukunda uzunca bir süre genel kanun niteliğinde olan 1956 tarihli ve 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi tutulmuştur.⁹ İlk defa mülga 19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'un 16. maddesi ile müstakil bir suç tipi olarak karşılıksız çek keşide etme suçu ihdas edilmiştir.¹⁰ Ancak mezkûr 3167 sayılı Kanun'un önemi, karşılıksız çek suçunun ihdası ile sınırlı kalmamıştır. Yasa koyucu çeki ilişkin hukuki rejimi ve çekle ödemelere ilişkin düzeni, banka-ya ve gerçek kişilere yüklediği birtakım sorumluluklar temelinde ve bu sorumlulukları ceza hukuku yaptırımı ile güçlendirmek suretiyle inşa etmiştir. Gerçek kişiler tarafından işlenebilen suçlar yanında, bankaların yükümlülüklerinden doğan suçlar da öngörülmüş ve böylelikle yeni bir çek suçları dönemi başlamıştır.¹¹

Yasa koyucu 3167 sayılı Kanun'un 15. maddesi ile bankaların yükümlülüklerinden doğan suçları düzenlerken, madde kenar başlığını “Bankalara uygulanacak cezalar” olarak belirlemiş ve anılan yükümlülükleri yerine getirmeyen “banka” hakkında ağır para cezasına hükmedileceğini hüküm altına almıştır. Yasa koyucu, hükümet tasarısında yer alan “Banka görevlilerine uygulanacak cezalar” kenar başlığını öngören düzenlemeyi değiştirerek, söz konusu suçların faili olarak tüzel kişi olan bankaları göstermiş ve böylelikle suçun failinin yalnızca gerçek kişiler olabileceğini göz ardı ederek cezaların kişiselliği ilkesine ters düşmüştür.¹² 26.02.2003 tarihli ve 4814 sayılı Kanun ile Mülga 3167 sayılı Kanun'da değişikliğe gidilmiş ise de mezkûr Kanun'un 15. maddesindeki cezaların kişiselliği ilkesine aykırı düzenlenme tadil edilmemiş, “Yargılamada bankayı şube müdürü temsil eder.” cümlesi eklenerek sürdürülmüştür.

⁸ <https://www.consumer.bz.it/de/verbraucher-zahl-straft-von-6000-euro-fuer-ausstellung-eines-schecks-ohne-vermerk-nicht>, (E.T.02.09.2023).

⁹ Bu dönem içerisinde karşılıksız çek düzenleme eylemi, TBMM'nin 17.01.1929 tarihli ve 471 sayılı Yorum Kararı kapsamında, dolandırıcılık suçunun şartlarını karşıladığı nispetle cezayı müstelzim bir fiil olarak değerlendirilmiştir. Bkz. ERTEM, Burcu/ERSOY, Uğur: “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu”, ÇÜHFHD, C.5, S.1, Nisan 2020, s.1501.; ERMAN, S., s.126.

¹⁰ 1985 tarih ve 3167 sayılı mülga Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun md.16 hükmü uyarınca: “İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihin-den önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. (...)”; ERTEM, B./ERSOY, U., s.1501.

¹¹ SELÇUK, S., s.5 ve 10.

¹² SELÇUK, S., s.12.

26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu¹³ (TCK)'nın yürürlüğe girmesiyle, TCK'nın genel hükümlerine aykırı düzenlemeler içeren 3167 sayılı Kanun'un birçok hükmü gerek öngörülen yaptırımlar gerekse fail tanımları itibarıyla uygulanamaz hale gelmiştir (TCK md.5).¹⁴ Bu doğrultuda, yürürlüğe giren 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanunu ile çekle ilgili sorumlulukların ihlaline bağlanan ceza hukuku sorumluluğuna ilişkin yeni düzenlemelere gidilmiştir.¹⁵

5941 sayılı Çek Kanunu'nda, karşılıksız çek keşidesine ilişkin ceza sorumluluğu yönünden haksızlığın temellendirilmesi mülga 3167 sayılı Kanun'dan başkalaştırılmıştır. Karşılıksız çek keşidesi suçu artık çek düzenlerken karşılığı olmadığını ya da karşılıksız kalacağını bilerek çek keşide edilmesine dayandırılmamakta, yalnızca süresinde ibrazında bankada çekin karşılığının olmayışı ile sınırlı olarak cezayı müstelzim olarak addedilmektedir (ÇK md 5).¹⁶ Herhalde yasa koyucunun karşılıksız çek keşidesi eyleminin ne zaman cezayı gerektireceğine dair değıştirdiği ceza siyaseti tercihi, çekin görüldüğünde ödeneceğinin kabulüne dayalı yapısındaki başkalaşmadan bağımsız açıklanamaz. Çekin yapısındaki başkalaşmadan kasıt, düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının ödenmemiş olması halinde müracaat hakkının kullanılabilmesi için mutlaka karşılığı olmayan çekle ilgili tekrar ibraz süresi içerisinde ibrazının ve böylelikle kural olarak "karşılıksızdır" işlemine tabi tutulmasının şart oluşudur (ÇK md.3/8). Oysaki çekte vade yoktur, çek görüldüğünde ödenir. Ancak ileri düzenleme tarihli çek keşide etmenin önü açılmış olmakla, çekin görüldüğünde ödeneceğine ilişkin hukuki niteliği dolanılmaktadır. Düzenleme tarihinden önce çekin (Geçici madde 3/5) ibraz edilemiyor oluşu da bu durumu pekiştirmektedir.¹⁷

Sanırız, çekin görüldüğünde ödeneceği yönündeki hukuki niteliği korunsaydı, karşılığı olmadığını bildiği halde çek düzenlemeyi yani bizatihi karşılıksız keşide etme eylemini doğrudan doğruya suç haline getirmenin ya da bu durumda dolandırıcılık suçuna müracaat etmenin bir mantığı olacaktı. Oysaki aylar ya da yıllar sonraki keşide tarihli çekler açısından ne karşılığın öngörülebilirliğinin ya da karşılığı varsayabilmenin ne de failin bu konudaki kastını fiilen kolaylıkla ve çekincesiz bir şekilde ortaya koyabilmenin kolay olmadığını belirtmek gerekir. Yani karşılığın keşide anında bulundurulmasının aranması, sadece çekin görüldüğünde ödeneceği kuralına sıkı sıkıya bağlı kalındığında bir anlam kazanmaktadır.

¹³ Bundan sonra "TCK" olarak anılacaktır.

¹⁴ ÖZGENÇ, İzzet: Çek Kanunu, 9. Bası, Ankara 2021, s.5.

¹⁵ ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.6.

¹⁶ "karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu" yönünden faillik sorununa ilişkin bkz. ERTEM, B./ERSOY, U., s.1511 vd.

¹⁷ Konuya ilişkin değerlendirme ve eleştiriler için bkz. CAN, M., s.164; KENDİGELEN, Abuzer/KIRCA, İsmail: Kıymetli Evrak Hukuku- Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 3. Basıdan 4. Tıpkı Bası, İstanbul 2020, s.307, kn. 699.

Kanımızca yaşanan sorunun temel çıkış sebebi, aslında teknik açıdan ödeme aracı olan çekin piyasada fiilen kredi aracına dönüştürülmesi ve bu fiili durumun yasa aracılığıyla hukukileştirilmiş olmasıdır.¹⁸ Oysaki çeki olan güveni asıl sarsan ve böylelikle ceza siyaseti tercihinin konusunu oluşturması gereken husus, karşılığının olmadığını bilerek ve karşılıksız bırakmak niyetiyle çek keşide etmektir.¹⁹

Her ne kadar, çeki ilişkin öngörülen diğer suç tipleri karşılıksız çek suçuna ilişkin tartışmaların gölgesinde kalmış ve fazlaca ilgi çekmemiş ise de çeki ilişkin hukuki düzenin korunması ve çeki duyulan güvenin güçlendirilmesi açısından yasa da öngörülen tüm suç tiplerinin aynı etkinlikte uygulanması son derece önem arz etmektedir. Örneğin, bir çeki ilişkin “*karşılıksızdır işlemi*”nin yapılması, “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*” suçu (ÇK md.5) yönünden objektif cezalandırılabilme şartıdır. Bu örnek göstermektedir ki, “*banka görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapmama suçu*” (ÇK md.7/4), “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*” (ÇK md.5) suçunun cezalandırılabilirliğine doğrudan etki etmektedir.²⁰

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, çek suçları kapsamında bankaların yükümlülüklerinden doğan suçların düzenlenmesi önemlidir. Çünkü, çeki olan güvenin sağlanması, muhatabın bir güven kuruluşu olan banka oluşundan ve bankanın yükümlülüklerini eksiksiz yerine getireceği noktasında oluşan bir güvenden ayrı ve bağımsız düşünülemez. Birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de çekin muhatabının yalnızca banka olabilmesi, bunun bir göstergesidir. Gerçekten, Türk Ticaret Kanunu’nun 782. maddesinin ilk fıkrasında olduğu gibi, Alman Çek Kanunu (Alm. ÇK)’nun²¹ 3. maddesinde ve Avusturya Çek Kanunu (Av. ÇK)’nun²² 3. maddesinde çekte muhatabın yalnızca banka olabileceği öngörülmüştür.

¹⁸ CAN, M., s.164.

¹⁹ Nitekim Avusturya yasa koyucusu, 16 Şubat 1955 tarihli Çek Kanununu Düzenleyen Toplu Hükümler (BGBl. I Nr. 58/10)’de bu durumu gözetmiştir. Anılan Kanun’un “*Ceza hükümleri*” kenar başlıklı 67. maddesinin ilk fıkrasında, çekin ödeme için zamanında ibrazında kullanılabilir karşılığının bulunmaması ya da yeterli karşılığın bulunmaması nedeniyle tam olarak çekin bozduurulmadığı hallerde, çekin ibrazında çekin karşılığı olacağını varsaymadan çek düzenlenmesi durumunda, düzenleyen hakkında 72 Euro altında olmamak kaydıyla karşılıksız çek miktarının %20’sine kadar düzene aykırılık cezası uygulanacağını öngörmüştür. Suçun yasal tarifi incelendiğinde, süresinde ibraz edildiğinde ödeme kabiliyetinin olup olmayacağını değerlendiremediği bir anda çek düzenleyen kişinin, sorumlu tutulduğu görülmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise ödeme kabiliyetinin olmadığı hallerde mahkeme tarafından 10 günü geçmemek kaydıyla düzene aykırılık cezasının hapse çevrileceği hüküm altına alınmıştır. Son fıkrasında ise, keşideci hakkında dolandırıcılık suçundan dolayı mahkemece kovuşturma yapılmasının düzene aykırılık cezasının uygulanmasına ve ayrıca çek haminin haklarına halel getirmeyeceği düzenlenmektedir.

²⁰ Y.19.CD. 27.01.2020 T., 2019/35817 E., 2020/415 K.

²¹ 14.08.1933 tarihli ve 31. 08.2015 değişik Alman Çek Kanunu (Scheckgesetz in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4132-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 200 der Verordnung vom 31. August 2015 (BGBl. I S.1474) geändert worden ist”).

²² 16.02. 1955 tarihli Çek Kanununu Düzenleyen Toplu Hükümler- (23.09.2021 tarihi itibarıyla) (Gesamte Rechtsvorschrift für Scheckgesetz 1955, Fassung vom 23.09.2021).

B. Çekin Ödeme İçin İbrazinin ve Çekte Karşılığın Bulunmamasının Ceza Hukuku Yönünden Önemi

Çekin karşılığının olmaması, çekin geçerliliğine hanel getirmez.²³ Şu kadar ki bir çekin karşılığının olmaması, usulüne uygun ibrazla birlikte yetkili hamilin müraaat hakkının doğması, çek hesabı yönünden karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun (ÇK md.5) oluşması, muhatap bankanın ödememe halini tevsik yükümlülüğünün doğması gibi özel hukuk ve ceza hukuku boyutlarıyla önemli hüküm ve sonuçlar doğurur.

Erman,²⁴ çekin karşılığı olmayışını, ikili bir ayrıma gitmek suretiyle ele almaktadır. Bunlardan ilki çekin karşılıksız olması yani keşide anında çekin bankada karşılığının bulunmamasıdır. İkinci hal ise, çekin karşılıksız bırakılması yani keşide anında karşılığı bulunan çek karşılığı üzerinde keşidecinin sonradan tasarrufta bulunmasıdır.²⁵ Söz konusu ayırım, yukarıda ele alındığı üzere, karşılıksız çeke ilişkin ceza siyaseti tercihini şekillendirmesi yönünde önem arz etmektedir.

Temelde bir "ödeme emri" niteliğinde olan çek, lehtara veya yetkili hamile verilen çek bedelini talep ve tahsil yetkisi ve muhatap bankaya verilen ödemeyi lehtara veya yetkili hamile yapma yetkisi olmak üzere iki temel yetkilendirmeyi içerir.²⁶ Çek Kanunu ile muhatap banka yönünden uyulmaması ceza yaptırımına alınmış yükümlülüklerden iki tanesi, çekle ilgili bu iki temel yetkilendirmeyi konu edinmiştir. Her iki yükümlülüğü görevi gereği üstlenen banka görevlisinin şartları oluşmasına rağmen ihmal göstermesi ayrı ayrı cezayı müstelzim fiiller olarak addedilmiştir (ÇK md.7/4 ve 5). Bu yükümlülüklerden ilki muhatap bankanın karşılığı bulunan çekle ilgili ödeme yapma yükümlülüğü (ÇK md.3 ve 7/5), ikincisi ise çekin karşılığının bulunmaması halinde (ÇK md.3 ve 7/4) bu durumun usulüne uygun tevsikidir. Söz konusu yükümlülükler yetkili hamilin çek bedelini talep yetkisini usulüne uygun olarak kullanması yani ödeme için ibraz ile doğmaktadır. Şu hâlde ibrazla birlikte, banka görevlisi öncelikle çekin karşılığının olup olmadığını tespit etmek ve bu tespitin sonucuna göre yasanın kendisine verdiği yetkiler çerçevesinde görevinin gereklerine uygun yönde işlem tesis etmek zorundadır.

Ödeme için ibrazında karşılıksız çıkan çeke ilişkin "karşılıksızdır işlemi" tesis etme yükümlülüğünün ihmalinin, ceza hukuku yönünden iki önemli sonucu

²³ CAN, M., s.196.

²⁴ ERMAN, S., s.127.

²⁵ Hatta çekin karşılıksız bırakılması haline, ayrıca keşide anında çekin karşılığının bulunmaması halinin devam ettirilmesinin de eklenmesi yerinde olacaktır.

²⁶ ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Hüseyin/KAYA, Arslan/ERTAN, F. NOMER: Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Basi, İstanbul 2019, s.259 ve 260.

vardır. İlk olarak, ödeme için ibrazında karşılıksız çıkan çeke ilişkin “*karşılıksızdır işlemi*” yapma yükümlülüğünü ihmal eden banka görevlisi yönünden ceza sorumluluğu gündeme gelecektir (ÇK md.7/4). İkinci olarak, banka görevlisinin “*karşılıksızdır işlemi*” yapma yükümlülüğünü ihmal etmesi, “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*” (ÇK md.5) suçundan ötürü çek hesabı sahibinin cezalandırılabilmesini engelleyecektir.

Karşılığı kısmen ya da tamamen olmayan çek hakkında ödememe halini tevsik yükümlülüğünü ihmalin ceza yaptırımına bağlanması, ilk defa mülga 1985 tarihli Kanun ile gerçekleşmiştir. Söz konusu Kanun’un “*Bankalara uygulanacak cezalar*” kenar başlıklı 15. maddesi ile aynı Kanun’un muhtelif hükümlerinde öngörülen yükümlülüklerin ihlali niteliğindeki ihmali ya da icrai nitelikteki eylemler, yaptırım olarak ağır para cezasına bağlanması sebebiyle cürüm nevi’nden birer haksızlık olarak kabul edilmiştir.²⁷ Anılan Kanun’un 15. maddesinde öngörülen ve ceza yaptırımına bağlanan yükümlülüklerden bir tanesi de çekin karşılıksız olduğunun tespitine ilişkin olup, aynı Kanun’un 5. maddesinde “*Çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi veya çek hamili tarafından kısmî ödememin kabul edilmemesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır.*” şeklinde öngörülmüştür. Görüldüğü üzere mezkûr düzenlemede TTK ile uyumlu olarak “*ödememe nedeninin*” çekin üzerine yazılacağı ifade olunmuş, buna karşın “*karşılıksızdır işlemi*” ifadesine teknik bir terim olarak yer verilmemiştir.

Şu an yürürlükte bulunan 5941 sayılı Çek Kanunu’nun “*Diğer ceza hükümleri*” kenar başlıklı 7. maddesinin 4. fıkrasında, “*Kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak, talebe rağmen, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*” denilerek, karşılıksızdır işlemi yapmama suçu düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere, mevcut düzenleme ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun temel felsefesine ve prensiplerine uygun olarak normun kural ve yaptırım unsuru aynı hükümde birleştirilmiş ve suçun failinin tüzel kişi olamayacağı kabul edilmiştir.

C. Çekte Ödememe Halinin Tevsiki ve “Karşılıksızdır” İşleminin Hukuki Mahiyeti

Çek, yetkili hamil tarafından usulüne uygun ibrazında, karşılığı varsa ödenecek, karşılığı yoksa da bu durumun tespit edilmesi gerekecektir. Ödeme için ibraz olunan çeke ilişkin ödememe halinin ise TTK’nın 808. maddesinde öngörü-

²⁷ Mülga 1985 tarihli ve 3167 sayılı Kanun md.15: “3, 4, 5, 7, 9 ve 11 inci maddeler ile 13 üncü maddenin birinci fıkrasında yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında üçyüzellimilyon liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Yargılamada bankayı şube müdürü temsil eder.”

len protesto (TTK md.808/1-a) veya muadil yöntemler olan muhatap bankanın ya da takas odasının beyanı (TTK md.808/1-b,c) ile ispatlanması gerekmektedir. Görüldüğü üzere, poliçelerde ödememe protestosuna noter yetkili kılınmışken (TTK md.715), çek yönünden ilaveten muhatap banka görevlilerine bankacılık faaliyetlerinden doğan görev ve yetkileri kapsamında çekin ödenmemesi halini tevsik etme yetkisi verilmiştir (TTK md.808/1-b; ÇK md.3/4).

İfade etmek gerekir ki, her ne kadar ödememe halinin tevsiki yönünden kural noter tarafından protesto belgesinin düzenlenmesi (TTK md.808/1-a) ise de uygulaması son derece kısıtlıdır. Örneğin, çekin üzerine çekin ödenmesini engelleyen ihtiyati tedbir kararı bulunması halinde, muhatap banka görevlisinin “*ihtiyati tedbir kararı nedeniyle işleme alınmamıştır*” kaydı ile yetinerek, çekin karşılığı olup olmadığı konusunda yazılı beyanda bulunmaması halinde durumun noter aracılığıyla tespit ettirilmesi mümkün olabilir.²⁸ Öztan,²⁹ muhatap banka tarafından karşılıksızdır işleminin hiç yapılmadığı yani söz konusu kaydın yazılmamasında direnildiği hallerde hamilin elinde protesto düzenlettirmekten başka bir çare kalmayacağını ifade etmektedir. Buna karşın, çekin üstüne onun ibrazını ispata yarayacak nitelikte bir şerh düşülmeden iade edildiği hallerde, çekin muhatap bankaya ibrazının belgelenmesi neredeyse imkânsız olup, ödememe halinin noter aracılığıyla tespiti teorik açıdan mümkün olsa da pratik açıdan mümkün görünmemektedir.³⁰ Şu hâlde çekler yönünden ödememe halinin tevsiki için uygulamada iki yöntem öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki muhatap bankanın beyanı TTK md.808/1-b; ÇK md.3/4), ikincisi ise takas odasının beyanıdır (TTK md.808/1-c).

TTK md.808/1-b’de muhatap bankanın beyanından bahsedilirken, ÇK md.3/4’de anılan beyan “*karşılıksızdır işlemi*” olarak nitelendirilmiştir. İfade etmek gerekir ki, “*karşılıksızdır işlemi*” terimi yasa koyucu tarafından ilk defa şu an yürürlükte bulunan 5941 sayılı Çek Kanunu’nda kullanılmıştır. “*İbraz, ödeme, çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve gecikme cezası*” kenar başlıklı ÇK md.3’ün tüm fıkraları incelendiğinde, söz konusu hükmün çekin muhatap bankaya fiziken ibrazı varsayımı üzerine kaleme alındığı, böylelikle ÇK md.3/4’de öngörü-

²⁸ REİSOĞLU, Seza: Çek Hukuku, Ankara 2011, s.272.

²⁹ ÖZTAN, F., s.308.

³⁰ Türkiye Noterler Birliği’nin 15.10. 2019 tarihli Kambiyo Senetlerinin Protestosuna İlişkin Düzenlemeler ve Açıklamalar Hakkındaki 26 No’lu Genelge’nin “*Çekin ödememe protestosunun yapılması usulü ve dikkate alınacak hususlar*” kenar başlıklı 11. maddesinde yer verilen Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü’nün 22.10.1996 günlü 15424 sayılı yazısının ilgili kısmı şu şekildedir: “(...)Noter, önüne gelen çekin bankaya müddeti içinde ibraz edilip edilmediğini araştırarak, eğer çek üstünde bunu belirtir bir kayıt yoksa hamilden, süresinde muhatap bankaya çeki ibraz ettiğini gösterir bir belgenin gösterilmesini isteyecektir. Bu şartlar gerçekleştiği takdirde noter çek borçlusuna bonodaki usule göre protesto gönderebilir. Muhatap bankaya protesto gönderilmesi mümkün değildir (...).

len “karşılıksızdır işlemi” ile TTK md.808/1-b’de öngörülen muhatap bankanın beyanının kastedildiği anlaşılmaktadır. Kanımızca, yorum yoluyla aksi yönde bir kabule ulaşmak da mümkün görünmemektedir. Ancak tam da bu noktada takas odasında işlem gören çeke ilişkin ödememe halinin tevsikinin, ÇK md.3/4 kapsamında karşılıksızdır işlemi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

“Hesaben ödeme” kenar başlıklı ÇK md.8’de çeklerin “(...) bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710 uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.” ifadesi yer almaktadır. TTK md.798’de de takas odasına ibrazın ödeme için ibraz yerine geçeceği belirtilmiştir.³¹ Şu hâlde, kanımızca ÇK md.8 uyarınca çekin takas odasına ibrazı halinde, ödememe halinin tevsiki takas odasının beyanı (TTK md.808/1-c) ile gerçekleşmektedir. Bu kabulümüzün yerindeliği, çekin takas odasında ibrazı süreci incelendiğinde daha net anlaşılmaktadır.

Öncelikle takas odasına ibraz yalnızca muhatap banka haricindeki bankalar aracılığı ile gerçekleştirilebilecek olup, yetkili hamil re’sen çeki takas odasına ibraz edemez. Bu durumda, sadece çeki yetkili hamilden temlik ya da tahsil cirosuyla devralan diğer bir banka çeki takasa sunabilecektir.³² Oysaki karşılıksızdır işleminin düzenlendiği ÇK md.3’te bizzat yetkili hamilin muhatap bankaya başvurusu hali düzenlenmektedir. İkinci olarak, çek takası faaliyetleri günümüzde “İstanbul Takas ve Saklama Bankası (Takasbank)” tarafından elektronik ortamda gerçekleştirilen “Çek Takas Sistemi” üzerinden yürütülmekte olup; çeklerin fiziksel olarak ibraz edilmeksizin elektronik ortamda ibrazı, geçerli bir ibraz olarak kabul olunmaktadır (ÇK md.8/3 ve TTK md.798). 02.07.2018 tarihli Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik md.12/1 uyarınca, takas odasında işlem görebilecek çekler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Anonim Şirketi tarafından gösterilen usulde bastırılmış ve manyetik kodlaması yapılmış olan çeklerle sınırlıdır.³³ Oysaki, ÇK md.3’de öngörüldüğü şekliyle fiziken ibraz edilmeyen çekin arkasına şerh düşülmesi mümkün değildir. Bu durum da ÇK md.3 ile çekin takas odasına ibraz edildiği halin değil, doğrudan doğruya muhatap bankaya ibraz edildiği halin öngörüldüğü kabulüne ulaştırmaktadır.

Yukarıda anılan Yönetmelik incelendiğinde, katılımcı bankaların, “Kendi şubelerine hamilleri tarafından ibraz edilen çekleri muhatap katılımcılara vekâleten kabul etmek ve bu çeklere ilişkin bilgileri elektronik ortamda muhatap

³¹ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.262.

³² REİSOĞLU, S., s.200.

³³ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.264.

katılımcıya intikal ettirmek üzere takas odasına iletmek," ile yükümlü oldukları görülmektedir. (Yönetmelik md.10/1-j). Yönetmelik md.12/3'te ise katılımcı bankalar tarafından getirilen çeklerin, takas odası aracılığıyla elektronik sistem üzerinden muhatap katılımcı bankalara ibraz edilecekleri hüküm altına alınmıştır. Dikkat edilirse, TTK md.798'de takas odasına ibrazın ödeme için ibraz yerine geçeceği belirtilmişken, Yönetmelik'te muhatap bankaya ibrazdan söz edilmektedir. Bu uyumsuzluğun, ibraz anının tespitinde TTK md.798 uyarınca yani katılımcı bankanın çeki takas odasına ibrazı anı esas alınmak suretiyle giderilmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Öte yandan, Yönetmelik md.10/1-j'de katılımcı bankaların "*Hesapta yeterli karşılığı bulunmadığı için ödenemeyen çeklere ilişkin, çekin basılmasına esas kanun hükmüne uygun tespit işlemini ve ödemeyi engelleyen diğer kısıtlamaları bulunan çeklerin arkalarına gerekli açıklamayı muhatap katılımcı adına yapmak,*" ile yükümlü oldukları belirtilmiştir. Buna göre Yönetmelik'te karşılıksızdır işlemin yapılmasından değil, ödememe haline ilişkin tespitten bahsedilmesi anlamlıdır (TTK md.808/1-b). Ancak Yönetmelik'te katılımcı bankanın bu ödememe haline ilişkin tespiti katılımcı muhatap banka adına yapacağını belirtilmesi, TTK md.808/1b hükmü ile uyumsuz olup, yanıltıcıdır. Zira, TTK md.808/1-c hükmü, çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâlinin, "*Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla,*" sabit bulunmasından bahsetmektedir. Esasen anılan hükümdeki takas odasının beyanı esasen fiili bir durum olan ödememe olgusunu tespitten öte bir anlam taşımamakta olup, yasa koyucunun muhatap bankaya tanıdığı hatta zorunlu tuttuğu karşılıksızdır işlemi tesis etme suretiyle ödememe halini tespit etme yetkisi ile benzerdir. Burada ödememe halini tevsik yetkisinin takas odasına sunulan çekler yönünden TTK md.808/1-c kapsamında takas odası tarafından mı yoksa TTK md.808/1-b kapsamında vekalet ilişkisi kapsamında katılımcı eliyle ve muhatap banka tarafından mı kullanılmış olacağı özel hukuk boyutuyla tartışılabilir de bu tartışmanın kıyas yasağı nedeniyle ceza hukuku yönünden pratik bir sonucu olmayacaktır. Kanunilik ilkesi gereğince, muhatap bankanın tevsik etme yetkisinin ve dolayısıyla muhatap banka görevlilerinin karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğünün TTK md.808/1-b hükmü ile kendisine fiziken ibraz olunan çeklerle sınırlı olduğunun kabulü yerinde olacaktır.

Mezkûr Kanun'un karşılıksızdır işleminin şekil şartlarını gösteren (ÇK md.3), söz konusu işlemin yapılmasında ihmal gösterilmesini suç olarak düzenleyen (ÇK md.7/4) ve nihayetinde "*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*" suçunu düzenleyen (ÇK md.5) hükümlerinde, ödememe halinin tevsikinden değil, karşılıksızdır işleminin yapılmamasından bahsedilmektedir. Anılan

üç hüküm de ceza sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler olup, karşılıksızdır işlemi “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*” suçu (ÇK md.5) yönünden objektif cezalandırılabilme şartı, “*banka görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapmama suçu*” (ÇK md.7/4) yönünden ise suçun unsuru niteliğinde olup, kanunilik ilkesine tabidir. Ancak, karşılıksızdır işleminin anılan iki suç tipi yönünden diğer ödememe halini tevsik etme yöntemleri olan protesto (TTK md.808/1-a) ile takas odasının beyanını da (TTK md.808/1-c) kapsayacak şekilde geniş yorumlanması kıyas anlamına geleceğinden kanunilik ilkesine aykırı olacaktır.

Bu kabulümüz, “*karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme*” (ÇK md.5) suçu yönünden de etki doğurmaktadır. Zira söz konusu suç tipi yönünden, karşılıksızdır işleminin yapılması daha önce ifade edildiği üzere objektif cezalandırılabilme şartı olarak öngörülmüştür. Şu hâlde, ödememe halinin muhatap bankanın beyanı niteliğinde olan karşılıksızdır işlemi (TTK md.808/1-b; ÇK md.3/4) dışındaki yöntemler ile tevsik edildiği hallerde (TTK md.808/1-a ve c), kıyas yasağı nedeniyle çek hesabı sahibinin kanunilik ilkesi ihlal edilmeksizin cezalandırılması mümkün görünmemektedir.³⁴ Kanımızca, yasa koyucunun bu durumu gözetmesi, söz konusu suçun yasal tarifinde karşılıksızdır işlemi terimi yerine TTK md.808/1 ile uyumlu olarak ödememe halinin tevsiki ifadesine yer vermesi cezalandırma boşluğunun doğmasını engelleyecektir.

II. Korunan Hukuksal Değer

Çeklerle ilgili suçların ortak hukuksal konusunun bulunduğu, bunun da “*ödeme aracı olarak çekin kolaylıkla dolaşımının sağlanmasındaki kamusal güven ve yarar*” olduğu kabul edilir.³⁵ Ancak çek suçlarında, bu ortak hukuki konuya ek olarak kimi zaman hamilin kimi zaman da çek kullanımının sağlıklı biçimde yürütülmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.³⁶

Arslan ve Kayançiçek,³⁷ bu suç tipiyle güdülen amacın bankaların cezalandırılması değil, çekin kısmen de olsa tahsiline kolaylık getirmek ve karşılıksız çek düzenleyeninin cezalandırılması bakımından “*hamilin haklarının zarar görmesinin önüne geçilerek çeke duyulan güveni tesis etmek*” olduğu görüşündedir. Yazarlara göre, böylelikle, hamil üçüncü kişilere ve keşideciye karşı korunur. Ayrıca, çeke olan güven de güçlenir.

³⁴ Çekin ödenmeme halinin yazılı şekilde ispatlanmasının yeterli olduğu, protesto ya da takas odasının beyanının da aynı hukuki sonucu doğuracağı yönünde görüş için bkz. ÖZDAMAR, M./GÖK-TÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.280; KENDİGELEN, A./KIRCA, İ., s.335, kn. 786.

³⁵ SELÇUK, S., s.5.

³⁶ SELÇUK, S., s.5.

³⁷ ARSLAN, Çetin/KAYANÇİÇEK, Murat: 5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi: Hukuk- Ceza, Ankara 2010, s.862.

ÇK md.7/4'de düzenlenen karşılıksızdır işlemini yapmama suçu ile korunması amaçlanan hukuksal değer, karma niteliktedir. Bu suç tipiyle korunan hukuksal değerlerden ilki ve önceliklisi kolektif (bireyler üstü) nitelikte olup, doğrudan doğruya suçun konusunu da oluşturan ve bir kambiyo senedi türü olan çek evrakına duyulan kamu güveninin korunmasıdır.³⁸

Korunan ikinci hukuksal değer yine kolektif nitelikte olup, bankacılık sisteminin işleyişine ilişkin güven ve istikrarın korunmasındaki kamunun menfaati olduğu ifade edilebilir. Buna göre, bankacılık sisteminin düzen, güven ve istikrar içerisindeki işleyişinin korunması ve bu bağlamda banka görevlilerinin görev ve yetkilerinin gereklerine uygun hareket etmesindeki kamunun güveninin korunması ön plana çıkmaktadır. Bu kabul, suçun bir özgü suç olarak düzenlenişi ile uyumludur. Bu suç tipinin, Bankacılık Kanunu'nda değil Çek Kanunu'nda düzenleniyor oluşu, bu kabule engel teşkil etmez (BK md.4/1-e; TTK md.782/1; ÇK md.2). Nitekim, çek anlaşmasının tarafları muhatap banka ile çeki düzenleyen (keşideci)'dir. Çeki düzenleyen açısından aktif çek ehliyetinin varlığı yönünden, fiil ehliyeti yeterli olup, özel ehliyet şartı aranmamıştır. Oysaki muhatap yönünden pasif çek ehliyeti banka olma hali ile sınırlıdır (BK md.4).³⁹ Hamil ile muhatap banka ile arasında, teyitli (bloke) çek ve garantili çek dışında hukuki bir ilişki dahi mevcut olmadığından ötürü,⁴⁰ hamil yönünden banka görevlisine karşı bireysel bir güvenin de korunduğu yönünde bir kabule ulaşmak mümkün görünmemektedir.

Son olarak, ÇK md.7/4'de öngörülen karşılıksızdır işlemini yapmama suçu ile ayrıca bireylere ait mülkiyet hakkının da yani hamilin çek üzerindeki tasarruf yetkisinin de korunduğunu söylemek mümkündür. Ancak burada malvarlığı değerinin zarara uğratılmasından ziyade mülkiyet hakkından doğan tasarruf yetkisinin korunması ön plana çıkmaktadır. Kanımızca, burada yetkili hamilin ya da lehtarın müracaat hakkını kullanabilmesini temin yönünden ödememe halinin tespitinin banka görevlisinden talep edilebilmesi, bu kişilerin mülkiyet hakkı çerçevesinde malvarlığı üzerinde tasarruf yetkisinin güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Böylelikle de yetkili hamil bu suçla korunan hukuksal değer ışığında suçun mağduru olmaktadır.

İfade etmek gerekir ki, karşılıksızdır işleminin yapılmasının (ÇK md.3/4 ve 7/4), karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme (ÇK md.5) suçunun

³⁸ Böylelikle, bu suçla korunan öncelikli hukuksal değer *"Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu"* ile ortak olduğunu söylemek mümkündür. bkz. ERTEM, B./ERSOY, U., s.1502.

³⁹ ÖZTAN, F., s.244.

⁴⁰ ÜLGEN, H./HELVAÇI, H./KAYA, A./ERTAN, F. N., s.322.; Çekte kabul yasağının istisnalarına ve hamilin muhatap bankaya karşı talep hakkını haiz olduğu bazı haller için bkz. CAN, M., s.204 vd.

oluşmasına değilse de cezalandırılabilmesine olan etkisi,⁴¹ her iki suç tipi arasında bir bağ yaratmaktadır. Bu bağlamda, ÇK md.7/4'de düzenlenen karşılıksızdır işlemini yapmama suçunun, ÇK md.5'te düzenlenen öngörülen karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçu ile korunan hukuksal değerleri de teminat almaya yönelik bir işlev de üstlendiği düşünülebilir. Kanımızca bu husus yalnızca normun koruma amacı kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

III. Suçun Yapısına İlişkin Dogmatik Esaslar

Karşılıksızdır işlemini yapmama suçunun unsurlarını incelemeyen önce, suçun yapısını (*Deliktstruktur, Alm.*) ortaya koymakta fayda vardır. Öncelikle bu suç tipinin en önemli özelliği, ileride fail konusunda ele alınacağı üzere, faillik alanının banka görevlisi olmak ile sınırlandırılmış olması sebebiyle gerçek özgü suç niteliğinde olmasıdır.

ÇK md.7/4 hükmü uyarınca fiil, karşılığı kısmen ya da tamamen olmayan çekle ilgili olarak, banka görevlisince talebe rağmen "*karşılıksızdır işlemini yapma yükümlülüğüne aykırı hareket ederek görevinin gereğini yerine getirmekte ihmal göstermektedir.* Buna göre fiil, yasal süresinde ibraz edilmiş çekin karşılığının bulunmaması halinde talebe rağmen "*karşılıksızdır*" işlemini yapmamaktan ibarettir.

Suçun yasal tarifinde gösterilen "*karşılıksızdır işlemini yapmama*" ifadesinden anlaşılacağı üzere, bu suç gerçek (saf) ihmali suç olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴² Bu suç aktif davranışta bulunma yönünde bir yükümlülük ihlalini konu alır ki bu da ÇK md.7/4 hükmünde yer alan suçun yasal tarifinde açıkça gösterilmiştir.⁴³ Şu hâlde, suçun yasal tarifinde gösterilen ihmalde bulunulması suçun oluşumu açısından yeterli olduğundan ve netice aranmadığından, bu suç yönünden nedensellik bağı araştırması da yapılmayacaktır.

Gerçek ihmali suçlar ile gerçek olmayan ihmali suçlar arasındaki ayrım tartışmalı olmakla birlikte, Jescheck ve Weigend⁴⁴ gerçek ihmali suçları yasa tarafın-

⁴¹ Karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçu (ÇK md.5) yönünden, karşılıksızdır işleminin yapılmasının hukuki niteliği itibarıyla objektif cezalandırılabilme şartı niteliğinde olduğu yönünde bkz. ERTEM, B./ERSOY, U., s.1509; aynı eserin aynı sayfasında naklen: "(...)cezaya muhtaçlığın söz konusu olabilmesi için çekte duyulan güvenin sarsılması yetmemekte aynı zamanda taraflar arasındaki güvenin de sarsılması aranmaktadır ki bu husus da objektif cezalandırılabilme şartı olan karşılıksızdır işleminin yapılmasıyla somutlaşmaktadır. Böylelikle karşılıksızdır işleminin yapılması ile birlikte, cezaya layık olan çekin karşılığını ilgili banka hesabında bulundurma yükümlülüğünün ihlali için cezalandırma gerekliliği de gerçekleşmiş olacak ve sonuçta fail cezalandırılacaktır."

⁴² ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.143.; Bu durumda ihmali bir hareketin değil, icrai bir hareketin varlığından ya da ihmal suretiyle icrai suçtan bahsedilebileceği yönünde aksi görüş için bkz. DONAY, Süheyl: Gereğeli ve Açıklamalı Çek Kanunu- 6273 sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli, 2. Baskı, İstanbul 2012, s.83.

⁴³ Bu bağlamda, saf ihmali suç olması sebebiyle aynı zamanda sırf hareket suçu olduğu yönünde bkz. AKBULUT, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2021, s.324.

⁴⁴ JESCHECK, Hans-Heinrich/WEIGEND, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts-Allgemeiner Teil, 5., vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage, 1996, s.605.

dan öngörülmüş olan bir davranışın yerine getirilmemesi şeklinde ele alan klasik görüşün esas alınması gerektiğini belirtmektedir.⁴⁵ Yazarlara göre, bu durumda da davranışın öngörülmesiyle sonuç itibariyle hukuk düzeni tarafından olumsuz değerlendirilen bir netice engellenmiş olacaktır. Ancak yine de yasa koyucu tarafından ihmali harekette bulunana neticeyi engelleme yükümlülüğü yüklenmemiş, böylelikle belirli bir neticenin ortaya çıkması tipikliğin unsuru olarak öngörülmemiştir.⁴⁶ Şu hâlde, gerçek ihmali suçlar sırf davranış suçlarının karşısı olmaktadır. Bu nedenle de gerçek ihmali suçlarda, gerçek olmayan ihmali suçların aksine belirli bir neticenin önlenemeyeceği yönünde bir değerlendirmeye gidilmeyecektir.⁴⁷ Böylelikle, anılan suç yönünden de şartları oluşmasına rağmen karşılıksızdır işleminin yapılmaması yeterli olup, karşılıksızdır işlemi yapılsaydı ve hamil süresinde usulüne uygun müracaat hakkının kullansaydı dahi yine de borçlunun iflas etmiş ya da aciz halinde olması gibi nedenlerle alacağını tahsil edemeyecek durumda bulunması suçun oluşumuna etki etmeyecektir.

Öte yandan anılan suçun soyut tehlike suçu olduğunun da ifade edilmesi gerekir. Yasa koyucu cezalandırılabilirlik açısından suçun konusu bakımından somut bir tehlikenin ya da zararın bulunmasını aramamıştır. Bu durum, anılan suçla korunan öncelikli hukuksal değerın bireyler üstü yani kolektif nitelikte oluşu ile uyumludur. Öte yandan yasa koyucunun ceza siyaseti tercihini somut tehlike ya da zarar şartı öngörmekten yana kullanmaması son derece yerinde olmuştur. Zira aksi yönde bir tutum, ödememe halinin daha sonra yine ibraz süresi içerisinde alternatif tespit yollarıyla gerçekleştirildiği (TTK 808) ve buna göre süresinde usulüne uygun müracaat hakkının kullanıldığı hallerde cezalandırma boşluğu yaratacak olup, bu suçla korunan öncelikli hukuksal değerın korunmasını saf dışı bırakacaktır. Yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki; karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekirken, banka görevlisinin bu konudaki yükümlülüğünü yerine getirmekteki ihmaline karşın, TTK'nda öngörülen alternatif yollarla yani ödememe protestosu ya da takas odasına ibraz suretiyle ödememe halinin yine ibraz süresi içerisinde tespiti (TTK 808/1-a,c), bu suçun oluşmasına engel olmaz. Her ne kadar anılan suçun tekemmülü yönünden mağdurun malvarlığı itibariyle zarara uğraması aranmamaktaysa da somut olayda ayrıca zararın ortaya çıkması hali cezanın belirlenmesinde dikkate alınmalı ve alt sınırdan uzaklaşarak ceza belirlenmelidir.

⁴⁵ JESCHECK, H-H/WEIGEND, T., s.605.

Aynı yönde bkz. FUCHS, Helmut: Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I: Grundlagen und Lehre von der Straftat, V.1., überarbeitete Auflage, Austria 2008, s.344, kn. 5.

⁴⁶ JESCHECK, H-H/WEIGEND, T., s.605. Aynı yönde bkz. FUCHS, Helmut: Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I: Grundlagen und Lehre von der Straftat, V.1., überarbeitete Auflage, Austria 2008, s.344, kn. 5.

⁴⁷ JESCHECK, H-H/WEIGEND, T., s.605.

IV. Tipikliğin Objektif Unsurları

A. Suçun Faili

1. Genel Olarak

Suçun yasal tarifinde failin herhangi bir insan olmasının yeterli görülmeyip belirli bir özelliği (faillik niteliği: *Taeterqualifikation, Alm.*) yani bazı özel ve objektif nitelikleri taşımasının da arandığı suçlara özgü suçlar (*Sonderdelikte, Alm.*) denilmektedir. Burada fail, diğer insanlara nazaran özel bir yükümlülük altında bulunmaktadır.⁴⁸ Böylelikle faillik alanı (*Taeterkreis, Alm.*) belirli bir niteliği taşıyan kişiler ile sınırlandırılmaktadır. Özgü suçlarda failliğin temellendirilmesinin genellikle ceza hukuku dışındaki özelliklere bağlı olduğu ve bu özelliklerin temelinde de bir hukuksal değer korumaya yönelik olan ve çoğunlukla kaynağını ceza hukuku dışından alan bir yükümlülüğün yattığı söylenebilir.⁴⁹ İnceleme konusu suç tipinde de banka görevlisinin yükümlülüğü 14.12.2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanunu'na dayanmaktadır. Literatürde bu tip suçlar suçun yasal tarifindeki yükümlülük vurgusu nedeniyle yükümlülük suçları (*Pflichtdelikte, Alm.*) olarak da adlandırılmaktadır.⁵⁰ Roxin⁵¹ revize ettiği görüşü doğrultusunda yükümlülük suçlarını “*failliğin, bir kimsenin kendi sosyal rolünden kaynaklanan yükümlülüğünü kötüye kullanmak ya da ihmal etmek suretiyle tipe uygun bir hukuksal değer ihlaline yol açmasıyla karakterize edildiği suçlar*” olarak tanımlamaktadır.

ÇK md.7/4 hükmü gereğince yalnızca ibraz edilen çekle ilgili karşılıksızdır işlemini yapmaya yetkili ve yükümlü banka görevlisi suçun faili olabilir. Bu özel yükümlülük vurgusu cezayı temellendirici nitelikte olduğundan, anılan suçta gerçek özgü suç olma niteliği kazandırmaktadır.⁵² Bu durum yalnızca faillik alanının

⁴⁸ ROXIN, Claus/GRECO, Luis: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I, 5. vollständig neu bearbeitete Auflage, München 2020, s.439, §10 kn.129; ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 18. Baskı, Ankara 2022 (“*Genel Hükümler*”), s.212.

⁴⁹ Roxin önceleri yükümlülük suçlarında yükümlülüğün kaynağını yalnızca ceza hukuku dışından alabileceğini savunmasına karşın, daha sonra görüş değiştirerek yükümlülüğün kaynağını bizzat ceza hukukundan da alabileceğini ortaya koymuştur. Bkz. ROXIN, Claus: Täterschaft und Tatherrschaft, 10. Auflage, Berlin/Boston 2019, s.887, §44 kn.476; Yükümlülüğün kaynağını yalnızca ceza hukuku dışından alabileceği yönünde bkz. SATZGER, Helmut: “Die eigenhaendigen Delikte”, JURA Heft 2/2011, s.105.

⁵⁰ ROXIN, C./GRECO, L., s.439, §10 kn. 129.

⁵¹ Bkz. ROXIN, Claus: Täterschaft und Tatherrschaft, s.888, §44 kn. 479.

⁵² ROXIN, C./GRECO, L., s.439, §10 kn. 130; ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.143; Özgü suç niteliği göstermesi nedeniyle anılan suç bankacılık zimmeti suçu ile benzerlik arz etmektedir. Şu kadar ki, bankacılık zimmet suçunun aksine, suçun yasal tarifinde hangi banka görevlilerinin özel yükümlülük altında olacağı açıkça vurgulanmamıştır. Kanımızca, özellikle iş bölümü gereklerinin dikkate alınmasının gerektiği hallerde, özgü suçlarda görevlilerin yükümlülüklerine ilişkin ayırt edici niteliklerine yer verilmesi ayrıca açıkça görev alanlarına veya ünvanlarına yer verilmesi suretiyle

tespiti açısından değil, aynı zamanda iştirak hükümlerinin uygulanması yönünden özellik göstermektedir. Özel faillik niteliğini taşımayan kişiler, suçun işlenişine iştirak etmeleri halinde katkılarının mahiyetine bakılmaksızın yalnızca şerik olarak yani azmettiren ya da yardım eden olarak sorumlu tutulabileceklerdir (TCK md.40).⁵³ Şu hâlde, gerçek özgü suç niteliği arz eden bu suçun işlenişine müşterek fail ya da dolayısıyla fail olarak iştirak etmek normatif açıdan mümkün değildir.

Her ne kadar suçun yasal tarifinden sadece banka görevlilerinin bu suçun faili olabileceği anlaşılıyorsa da her bankanın ve de bir bankanın her bir görevlisinin bu suçun faili olabilmesi mümkün değildir. Şöyle ki, faillik sıfatının tespiti yönünden öncelikle muhatap banka görevlisi olma, sonrasında da çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi konusunda bankanın kendi iç işleyiş usul ve esasları kapsamında özel olarak yetkilendirilmiş olma, somut olayda kümülatif olarak aranması gereken şartlardır.

2. Muhatap Bankanın Görevlisi Olma

Öncelikle ÇK md.7/4 hükmü bakımından “*banka görevlisi*”, muhatap banka bünyesinde görev yapan banka görevlisidir. Buna göre de muhatap banka dışındaki diğer bankaların görevlileri bu suçun faili olamaz. Zira çek kural olarak muhatap bankaya ibraz edilebilir, çekin muhatap banka dışında başka bir bankaya ödenmek üzere ibrazı mümkün değildir.⁵⁴ Muhatap dışındaki bankalar üçüncü kişi konumunda bulunduğundan, çek bu bankalara sadece temlik ya da tahsil cirosuyla devredilebilir.⁵⁵

Muhatap banka görevlisinden kasıt, öncelikle çekle işleyen hesabın bulunduğu bankanın görevlisidir. Esasen bu durumda faillik sıfatının tespiti kolaydır. Buna karşın çek, muhatap bankanın anılan şubesi dışında başka bir şubesine ibraz edilecek olursa, faillik sıfatının tespiti özellik arz edecektir.

Anımsamak gerekir ki, 3167 Sayılı Çek Kanunu’na kadar olan dönemde doktrinde çekin muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şube dışında başka bir şubesine ibraz olunamayacağı kabul olunmaktaydı.⁵⁶ Ancak ÇK md.3/1 hükmü uyarınca muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şube dışında baş-

kazuistik bir sistemin benimsenmesi belirlilik ilkesinin gereğidir. Bu yönde bkz. ERTEM, Burcu: “*Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Açısından Bankacılık Zimmeti Suçu*”, Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler, Ed.: İzzet ÖZGENÇ, Cumhuriyet ŞAHİN, Faruk TURHAN, C: I, Ankara Seçkin Yayınevi, Kasım 2020, s.634.

⁵³ ÖZGENÇ, İ., Genel Hükümler, s.643.

⁵⁴ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.262.

⁵⁵ REİSOĞLU, Seza: Çek Hukuku, Ankara 2011, s.210.

⁵⁶ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.262.

ka bir şubesine ibrazı, geçerli bir ibraz olarak kabul edilmektedir.⁵⁷ ÇK md.3/1-son cümlesi uyarınca, çekin hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibrazı halinde, çekin ibraz edildiği şube tarafından çekle işleyen hesabın bulunduğu şubeye karşılığı sorulmak suretiyle ödenecektir. Doktrinde⁵⁸ çeki ödeyen diğer banka şubesinin, çeki çekle işleyen hesabın bulunduğu şubeye gönderirken ciro edebileceği ve bu durumun muhataba yapılan cironun makbuz hükmünde olacağı yönündeki kabulün istisnası olacağı ifade olunmaktadır. Kanımızca bu istisnanın kabulü, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubeye ibraz ile başka bir şubeye ibraz arasında fiilen bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Zira ikinci halde yani çekle işleyen hesabın bulunmadığı diğer şubeye başvuru provizyonlu ya da provizyonsuz ödeme için ibraza yönelik olabileceği gibi bu şubeye çekin cirosu şeklinde de olabilir.⁵⁹

Buna karşın, ÇK md.3/1 hükmünde her ne kadar sadece çeki ilişkin ödeme halinden bahsedilmekte, buna karşın açıkça karşılıksızdır işlemi yapılması konusu düzenlenmemekteyse de eşyanın tabiatı gereği karşılıksızdır işlemi yapacak banka görevlisi çeki elinde bulunduran diğer bir şubenin banka görevlisi olacaktır. Reisoğlu,⁶⁰ başka şube tarafından asıl şubeye sorulduktan sonra karşılığının bulunmaması halinde, ibraz tarihi ve ödememe sebebi çekin arkasına yazılmak suretiyle gerçekleştirileceğini ifade etmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, suçun faili muhatap bankanın hem çekle işleyen hesabın bulunduğu şubesinde hem de onun dışındaki şubelerde görev yapan banka görevlisi olabilir.

Daha önce yapılan açıklamalar ışığında, muhatap bankanın karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü, sadece çekin süresinde kendi şubelerine fiziken ibrazı halinde gündeme gelecektir. Çeki takas odasına sunmak üzere temlik ya da tahsil cirosuyla devralan banka tarafından çekin takas odasına ibrazı halinde, ödememe durumu takas odasının beyanı tevsik edileceğinden; ne çeki takasa sunan katılımcı banka görevlisinin ne de çekin karşılığı kendisine sorulan muhatap bankanın görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü hatta yetkisi doğmayacağından, birlikte ya da ayrı ayrı fail sıfatıyla sorumlu tutulabilmeleri mümkün değildir.

3. İş Tanımı İtibarıyla Karşılıksızdır İşlemi Konusunda Yetkilendirilmiş Olma

Yukarıda belirtilen hususlar ışığında suçun failinin yalnızca muhatap bankanın görevlileri olabileceği kabul edildiğinde, bu suç tipinin yükümlülük suçu olması nedeniyle yükümlülük yönünden ilave bir değerlendirmeye daha gitmek gerekir. Zira

⁵⁷ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.262.

⁵⁸ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.262.

⁵⁹ REİSOĞLU, S., s.210; ÖZTAN, F., s.286 ila 288.

⁶⁰ REİSOĞLU, S., s.244.

ÇK md.7/4 hükmünün lafzıyla sıkı sıkıya bağlı kalındığında muhatap bankada çalışan her bir “*banka görevlisinin*” bu suçun faili olabileceği, söz gelimi bankada çalışan bankomatlara para taşımaya yetkili güvenlik görevlisinin ya da muhasebe veya hukuk müşavirliğinde görev yapan bir banka görevlisinin de bu suçun faili olabileceği gibi özellikle iştirak hükümleri yönünden özellik arz edecek şekilde yanıltıcı bir sonuca ulaşılabilir. Oysaki burada yükümlülüğün kaynağının bankacılık mesleğinden doğan genel nitelikte bir koruma ve gözetim ya da görevin gereklerine aykırı etneme yükümlülüğü değil, ötesinde somutlaşmış bir işlem yapma yükümlülüğü olduğu gözetilmelidir. Buna göre de söz konusu hükmün lafzının normun koruma amacı ve yasal tarifteki özel yükümlülük bağıntısı gözetilmek suretiyle yorumlanması ve bu suçla korunan hukuksal değerlere uygun olarak haksızlığı temellendiren faillik niteliğinin tespit edilmesi ve böylelikle faillik alanının sınırlandırılması gerekir. Donay⁶¹ da anılan suçun özgü suç olduğunun ifade edilmesinin yeterli olmadığını, ötesinde kimin sorumlu olacağının söz gelimi veznedere görev yapan kişinin mi yoksa şube müdürünün mü sorumlu olacağının belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Hatırlanacağı üzere, bu suçla çeke ve banka görevlilerinin görev ve yetkilerinin gereklerine uygun hareket edeceğine ilişkin kamunun güveni yanında mülkiyet hakkından doğan tasarruf yetkisi de korunmaktadır. Yasa koyucu, söz konusu üç hukuksal değer de ortak bir şekilde korunabilmesi için, çekin ödeme kabiliyetini koruyabilmek ancak bu mümkün olmadığında da tahsil kabiliyetini kolaylaştırabilmek anlamında yani yetkili hamilin müracaat hakkını etkin kullanabilmesini temin bakımından, banka görevlilerine ödememe halini tevsih yetkisi tanınması yönündeki tercihini, ceza hukuku yaptırımıyla pekiştirmiştir. Böylelikle, bankacılık düzeni üzerine kurulu ve onunla içkin olan çeke ilişkin düzenin söz konusu hukuksal değerler odağında ceza hukuku düzeyinde korunmasını elzem görmüş; bu hukuksal değerlerin korunması yönünden bu düzenin önemli aktörleri olan bankaların görevlilerine de icrai bir davranışta bulunma yükümlülüğü yani karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü yüklemiştir.

Şüphesiz, bankada çalışan tüm görevlileri topluca karşılıksızdır işlemi yapma yönünde bir yükümlülük altına sokmak, mübalağalı sonuçlara ulaştıracağı gibi, bankacılık işlemlerinin banka tüzel kişiliği adına organları ya da organları temsile yetkili kişiler tarafından yani banka görevlileri tarafından gerçekleştirildiği gerçeğini dikkate almamak ve banka görevlisinin esasen kendi nam ve hesabına değil bankayı temsil ya da vekalet esaslarına göre hareket ettiği gerçeğini göz ardı etmek anlamına gelecektir. Bu nedenle, söz konusu ceza normunun kural unsurunun, yetki olmadan yükümlülük olmayacağına göre, “*görevinin gereklerine aykırı olarak karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi*” şeklinde okunması ve

⁶¹ DONAY, S., s.83.

karşılıksızdır işleminin banka görevlisi tarafından banka tüzel kişiliğini adına ve onun yetkilendirmesi temelinde yapıldığının gözetilmesi gerekir.

Banka görevlileri yetkilerini bankanın kendi organizasyon kuralları ve banka yönetiminin ortaya koyduğu iş bölümü esasları çerçevesinde, kendi görev tanımlarına düşen pay nispetinde kullanabilmekte yani bu bakımdan bankanın iç işleyiş esaslarıyla bağlı olarak ve diğer banka görevlilerinin de görevlerinin gereklerine uygun hareket edeceklerine dair güven altında görev yapmaktadır. Nitekim esas olan, banka görevlilerinin birbirlerini denetlemesi değil, bankaların kendi iç işleyiş denetim sistemlerini kurmalarıdır ki, bu da banka çalışanlarının görevlerini iş bölümü esasları çerçevesinde ve güven ilkesi temelinde ifa etmelerine imkân verir. Buna göre de ÇK md.7/4'de "*karşılıksızdır işlemleri yapmayan banka görevlisi*" ifadesine yer verildiğinden ötürü, suçun failinin herhangi bir muhatap banka görevlisi değil, iş bölümü gerekleri çerçevesinde bu nitelikte bir işlemi yapmaya yetkili bankacılık mesleği mensubu olabileceğinin kabulü kusur ilkesiyle uyumlu görünmektedir. Nitekim yetkisi olmayanın, yükümlülüğü de olamayacaktır. Dikkat edilirse, burada faillik alanı ceza normunda öngörülenin ötesinde daraltılmamakta, aksine normun koruma amacına uygun olarak suçun yasal tanımı ve yükümlülüğün kaynağı nezdinde sınırlandırılmaktadır.

Buna göre, muhatap bankada görev yapan banka görevlisinin karşılıksızdır işleminin yapılmaması halinde ceza sorumluluğunun doğması, banka görevlisinin iş tanımı itibarıyla çeke ilişkin karşılıksızdır işlemi konusunda özel olarak yetkilendirilmiş olmasına bağlıdır. Bir an için bu hususun esasen bireysel hareket yeteneği altında incelenip incelenemeyeceği sorusu akla gelebilir. Ancak bu soruyu olumsuz cevaplandırmak ve soyut olarak yükümlülük altında olup olmamak ile somut olayda yükümlülüğü doğuran olayın ortaya çıkmasını ayırt etmek ve bireysel hareket yeteneğinin yalnızca yükümlülüğü doğuran somut olay nezdinde irdelenmesi gerekeceğini kabul etmek yerinde olacaktır.

Şu hâlde, suçun failinin esasen çekin ibrazını kabul etmeye yetkili olan banka görevlisi olduğunun ifade edilmesi gerekir. Buna göre, banka görevlisinin çekle ilgili işlem yapma yetkisinin bulunması gerekir. Söz gelimi, yetkili hamil bankaya girdiğinde kredi bölümüne giderek elindeki çeki kredi tesis sorumlusu banka görevlisine tevdi etmesi halinde, bu banka görevlisi çekle ilgili işlemler hakkında işlem tesis etmeye yetkisi olmadığından bahisle ilgili bölüme yönlendirerek çekin ibrazını kabul etmezse, faillik sıfatını yetki yönünden yükümlülük itibarıyla taşımadığından ötürü suçun faili olamaz. Buna göre, faillik sıfatını temellendiren çeke ilişkin işlem yapma yetkisinin, objektif tipiklik başlığı altında incelenecek olan fiilen yükümlülüğü doğuran hal olarak tipe uygun fiili durumdan da ayırt edilmesi gerekir. Zira yükümlülük, anılan bu son halde fiili durumla bağlyken,

yukarıdaki örneğe benzer durumlarda doğrudan doğruya yetki itibariyle faillik alanı ile bağlı olup, bu ayırım iştirak hükümleri yönünden önem arz edecektir.

Şu hâlde bu suç sadece banka görevlileri tarafından işlenebilecek gerçek özgü suç olup, faillik alanı her somut olayda görev tanımı ve tasarruf yetkisi gözetilerek sınırlandırılmalıdır. Buna göre de görev tanımları arasında bu konuda işlem tesis etme ve tasarrufta bulunma yetkisi tanınmayan kişinin fail olarak nitelendirilmesinin mümkün olamayacağı kabulü yerinde olacaktır.

B. Suçun Mağduru

Bu suçla korunan hukuksal değer öncelikle bireyler üstü nitelikte olduğu dikkate alındığında, toplumu oluşturan her bir bireyin suçun mağduru olduğunu söylemek mümkündür.⁶² Arslan ve Kayaççek'e⁶³ göre, bu suç ikili hukuki koruma içermektedir. Yazarlar, toplumu oluşturan her bir bireyin suçun mağduru olacağı gibi, çekin meşru hamilinin gerçek kişi olması halinde onun malvarlığı da zarar göreceğinden mağdur olabileceği görüşündedir.

Karşılıksızdır işlemi yapılmaması ile ödememe halinin alternatif tespit usulleri ile ödememe durumu tespit ettirilmiş, böylelikle malvarlığı değerinin zarara uğraması engellenmiş olsa dahi fiilen malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisinin geçici dahi olsa kısıtlanmış ya da zorlaştırılmış olması sebebiyle çek hamilinin mülkiyet hakkı da zedelenmiştir. Bu kapsamda yetkili hamil gerçek kişi olması halinde suçun mağduru. Öte yandan, bu suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı kılınmıştır. Şikâyet hakkı ise çekin yetkili hamiline aittir. Yetkili hamil, gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilir. Yetkili hamilin tüzel kişi olması halinde, tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağı kabulü ile birlikte,⁶⁴ şikâyet hakkı sahibi tüzel kişi suçtan zarar görendir.⁶⁵

C. Suçun Konusu

Suçun konusu, suçun yasal tarifinde belirtildiği üzere ödenmek üzere ibraz olunan ama kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan, hakkında karşılıksızdır işleminin yapılması talep olunan "çek"tir.⁶⁶

Bunun için de öncelikle geçerli bir çekin mevcudiyeti şarttır. Çekin geçerli olabilmesi için Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) öngörülen unsurları kapsamı gerekli ve yeterli olup, Çek Kanunu'nda öngörülen unsurları taşıması gerekmez. Ancak, TTK açısından geçerli bir çekin mevcut olmaması halinde, suçun konusu

⁶² ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.862.

⁶³ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.862.

⁶⁴ ÖZGENÇ, İ., Genel Hükümler, s.224.

⁶⁵ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.863.

⁶⁶ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.863.

da mevcut olmayacak ve işlenemez suç söz konusu olacaktır. Örneğin, çek bedelinin ödenmesi herhangi bir kayda ya da şarta bağlanması halinde, ortada geçerli bir çek mevcut olmayacağından, bu suç oluşmaz.⁶⁷ Ancak düzenleyenin imzasının mevcut olması şartıyla taraflarca ileride tamamlanmak üzere boş bırakılması kararlaştırılan çeklerin en geç ibrazı anında zorunlu tüm unsurların doldurulmuş olması halinde geçerli çek şartının gerçekleştiği kabul edilmelidir.⁶⁸

D. Yükümlülüğü Doğuran Tipe Uygun Fiili Durum

1. Genel Olarak

Suçun yasal tarifi uyarınca, tipe uygun fiili durum yani harekette bulunma yükümlülüğünü doğuran olay, çekin süresinde ibrazında kısmen ya da tamamen karşılıksız olması ve bu karşılıksız olma halinin yetkili hamil tarafından tespitinin talep olunmasıdır.

Şu hâlde, banka görevlisinin yükümlülüğünün görev ve yetki itibarıyla doğması yönünden üç kümülatif şart aranacaktır. Bunlardan ilki, çekin süresinde yetkili hamil tarafından muhataba ödenmek üzere ibrazı, ikincisi çekin kısmen ya da tamamen karşılığının bulunmaması, üçüncüsü ise bu durumun karşılıksızdır işleminin yapılması suretiyle tespitinin yetkili hamil tarafından muhatap banka nezdinde talep edilmesidir. Anılan şartlar oluştuğunda, banka görevlisinin karşılıksızdır işlemini yapma yükümlülüğü doğacaktır. Muhatap banka görevlisi tarafından yapılması gereken karşılıksızdır işlemi sıkı şekil şartlarına bağlamıştır (ÇK md.3).

2. Çekin Ödenmek Üzere Yetkili Hamil Tarafından İbraz Olunması

Kural olarak çekin aslının fiziken süresinde yetkili hamil tarafından muhataba ibraz edilmesi gerekmektedir.⁶⁹ Öncelikle ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya yapılan ibraz, ödeme için ibrazdır.⁷⁰ Hamilin muhataba değil de başka

⁶⁷ ÜLGEN, H./HELVACI, H./KAYA, A./ERTAN, F. N., s.296.

⁶⁸ ÜLGEN, H./HELVACI, H./KAYA, A./ERTAN, F. N., s.297.

⁶⁹ EBENROTH, Carsten Thomas/BOUJONG, Karlheinz/JOOST, Detlev/STROHN, Lutz: Handelsgesetzbuch, 4. Auflage 2020, Beck's Online, kn. 103.; Takas odasına ibraz yönünden istisnası için bkz. KENDİGELEN, A./KIRCA, İ., s.309, kn. 706.

⁷⁰ Çekin yetkili hamil tarafından muhatap bankaya çekin karşılığının bulunup bulunmadığını öğrenmek için teyit amaçlı ibraz ediliyor edilemeyeceği hususu üzerinde de durulmalıdır. Öncelikle ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya yapılan ibraz, ödeme için ibraz olup, muhataba yapılan ciro da makbuz hükmündedir. Yetkili hamilin daha sonra karşılıksızdır işlemini yaptırmak istememesi bu durumu değiştirmez. İbraz süresi dışında çekin teyit amaçlı ibraz ediliyor edilemeyeceği sorusuna ise olumsuz yanıt vermek gerekir. Reisoğlu'na göre çek hamilinin hesapta çekin karşılığının bulunup bulunmadığını sorma yetkisi olmayıp, bankanın böyle bir durumda bilgi paylaşması BK md.73/3'de düzenlenen müşteri sırrının ihlali niteliğindedir. Bkz. REİSOĞLU, S., s.244. İfade etmek gerekir ki, yasa koyucu tarafından tekrar bir uzatma yapılmaması halinde 31.12.2023 tarihine kadar geçerli olacak ileri düzenleme tarihli çeklerde mutlak ibraz yasağı dikkate alındığında (ÇK Geçici madde1/5), şu an için yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre çekin yetkili hâkim tarafından teyit amaçlı ibrazının mümkün olmayacağı kabulü yerinde görünmektedir.

bir bankaya ibraz edilmesi, ödeme için ibraz niteliğinde olmayıp, muhatap banka dışında bir bankanın da karşılıksızdır işlemi yapma yetkisi yoktur.

Öte yandan muhatap bankanın çeke ilişkin hesabın bulunduğu şubeye değil de başka bir şubeye ibrazı halinde karşılığı sorularak işlem tesis edilecektir (ÇK md.3/1). Bu durumda, karşılığı olmamasına rağmen karşılıksızdır işlemi yapılması halinde suçun failli özellik arz eder. Çekle işleyen hesabının bulunduğu şube tarafından karşılığı olmadığı bildirilmesine rağmen, ibraz şubesindeki görevli karşılıksızdır işlemi yapmazsa, tek başına fail sıfatıyla sorumlu olacaktır. Karşılığını sorarak birlikte işlem gerçekleştirdiği diğer banka görevlisi ile fiil üzerinde ortak hakimiyet kurmuşlarsa, her ikisi de müşterek fail sıfatıyla sorumlu olacaktır.

Burada yükümlülüğü doğuran olayın ortaya çıkması için, ibrazda bulunan kişinin kural olarak yetkili hamil olması gerekir. Kimin yetkili hamil olacağı, çekin türüne göre değişecektir. Nama yazılı çekler, doğrudan doğruya lehtar tarafından ibraz edilebilir ki bu durumda kimlik bilgilerinin uyuşması yeterli olacaktır. Çekin lehtar dışında bir kişi tarafından ibrazı halinde, temsil, temlik ya da verasetle intikal gibi hallerin ayrıca araştırılması gerekecektir.⁷¹ Emre yazılı çeklerde ise, keşidecinin imzasının sıhhatine ve ciro zincirinin intizamı olup olmadığına bakılacak, ancak ciroların sıhhati araştırılmayacaktır.⁷² Cirantaların imzalarının sıhhatli olmadığı gerekçesiyle ibraz edilen çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılmasından imtina edilemez. Esasen, bankanın kendisinde çekle işleyen hesabı dolayısıyla imzası da bulunan keşideci yönünden şekli de olsa imza karşılaştırması yapması hukuken bir yükümlülük olduğu gibi fiilen de mümkündür. Ancak cirantalar ya da avalistler açısından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Nitekim, çeke ilişkin müracaat hakkının kullanılması yönünden zorlaştırıcı ve geciktirici nitelikte böyle bir uygulama, karşılaştıracak imza örneği çoğu halde mevcut olmayacağından fiilen mümkün olmayacaktır. Şu hâlde cirantaların imzalarının sıhhatli olmaması gerekçesiyle karşılıksızdır işlemi yapılamadığı şerh düşülerek iade edilecek çek, karşılıksızdır işleminin yapılmaması suçu yönünden ispat vasıtası olabilecektir.⁷³ Hamile yazılı çeklerde ise, zaten niteliği gereği hamilin yetkili olup olmadığı incelenemeyecektir.⁷⁴ Can,⁷⁵ uygulamada bankaların hamiline yazılı çeklerde de ödeme yapılması için hamilin kimlik bilgilerinin istenerek çekin arkasını imzalamalarının istendiğini belirtmekte ve bu durumun fiilen hamiline yazılı çek uygulamasını bitirdiği eleştirisini getirmektedir.

⁷¹ ÖZTAN, F., s.253.

⁷² ÖZTAN, F., s.253.

⁷³ ÖZTAN, F., s.231, 253; BOZER, Ali/GÖLE, Celal: Kıymetli Evrak Hukuku, Son değişikliklerle Güncellenmiş ve Genişletilmiş Altınca bası, 6. Bası, Ankara 2017, s.354.

⁷⁴ ÖZTAN, F., s.253.

⁷⁵ CAN, M., 204.

3. Çekin Kısmen ya da Tamamen Karşılığının Bulunmaması

Banka görevlisinin yükümlülüğünün doğması için aranan ikinci şart ise ibraz anında çekin tamamen ya da kısmen karşılığının bulunmamasıdır. Zira çekin karşılığı olmasına rağmen ödenmemesi halinde, bu suç değil başka suç oluşur (ÇK md.7/5). Banka görevlisi, karşılığı olduğunda ödemek zorunda olduğu gibi, karşılığı olmadığında da ödememek zorundadır. Zira karşılığı olmayan çeke yönelik ödeme yapmak, adeta bir kredi açma niteliğinde olup; somut olaya göre bankacılık zimmeti suçuna vücut verebilecektir.⁷⁶ Öte yandan banka müşterisinin çekle işleyen hesabında para olduğu zannıyla hataen ödeme yapması da mümkündür,⁷⁷ bu durumda hali hazırda ödeme gerçekleşmiş olacağından ötürü çekin karşılıksız kaldığından bahsedilemeyeceğinden banka görevlisi yönünden karşılıksızdır işlemini yapmama suçu oluşmayacaktır. Nitekim bu anılan son halde, fail yükümlülüğü doğuran fiili durumu bilmediğinden, kastının varlığından da bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Belirtelim ki, çekin karşılığının mutlaka çekle işleyen hesapta bulunması gerekmez. Muhatap bankada çekle işleyen hesap dışında bir başka hesabı olan düzenleyenin çek hesabı için virman yetkisi verdiği hallerde çekin banka nezdinde karşılığı olmadığından söz edilemez. Hatta, daha önce ifade edildiği üzere bankanın karşılığı olmayan çek miktarı kadar, müşterisine kredi açması da mümkündür.⁷⁸

Benzer şekilde çekin bedelinin bankanın ödemekle yükümlü olduğu miktarı aşmadığı hallerde, yine çekin karşılığı vardır. Zira ÇK md.3/7-a uyarınca, “*Karşılıksızdır işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır.*” Bu durumda banka görevlisinin ihmali hareketi karşılıksızdır işlemi yapmama suçunu değil, ÇK md.7/5’te öngörülen ödeme yapmama suçunu oluşturur.⁷⁹ Can,⁸⁰ 5941 sayılı Çek Kanunu ile tamamen ya da kısmen “*karşılıksız*” çıkan çek bedelini belirli bir bedele kadar ödeme yükümlülüğü öngörülmesini, müşterilerine çek hesabı açmış bankaların “*çek anlaşmasını akdederken gereken titizliği ve ihtimamı göstermediklerine dair öngörülen bir karine*” olarak yorumlamakta ve bu karinenin aksinin ispatının mümkün olmadığını belirtmektedir. Şu hâlde, çekin bedelinin bankanın garanti miktarı kapsamını aşmadığı hallerde, çekin karşılığı olacaktır.

⁷⁶ ERMAN, S., s.131.

⁷⁷ Bu durumda bankanın hamile ödeme yaptığı miktar yönünden keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak geri isteyebileceğine ilişkin bkz. REİSOĞLU, S., s.281.

⁷⁸ ÖZTAN, F., 290; ERMAN, S., s.130 ve 131.

⁷⁹ ÇK md.7/4: “*Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”

⁸⁰ CAN, M., s.197.

Öte yandan, teyitli⁸¹ ve garantili çeklerde, çek karşılıksız sayılamaz.⁸² Ancak, çekle işleyen hesapta çek bedeli miktarı kadar tutarın mevcut olması, her zaman çekin karşılığı olduğu anlamına gelmez. Örneğin, karşılık fiilen hesapta bulunmasına rağmen, hesap üzerinde haciz kararı ya da hesapla ilgili olarak verilmiş ihtiyati tedbir kararı bulunabilir. İhtiyati haciz kararının varlığı halinde çekin karşılıksız olduğu kabul edilmelidir. Şu hâlde, banka görevlisi ödeme yapamayacak ise de çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.⁸³ Buna karşın ihtiyati tedbir kararının bulunduğu hallerde, somut olayın şartlarına göre bir değerlendirme yapmak gerekir. Özgenç,⁸⁴ ihtiyati tedbir kararının bankaya ibraz edilen çek nedeniyle verildiği hallerde ibraz edilen hamile hem ödeme yapılamayacağını hem de çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulamayacağını ifade etmektedir. Yine yazara göre, bankaya ibraz edilen çek dışında başka bir sebep nedeniyle hesapla ilgili olarak, söz gelimi koruma tedbiri olarak 04. 12. 2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza muhakemesi Kanunu md.128 uyarınca taşınmazlara hak ve alacaklara el koyma kararı verildiği hallerde karşılıksızdır işleminin yapılması gerektiği görüşündedir. Öztan⁸⁵ ise, bankadaki hesap üzerine ihtiyati tedbir konulduğunda, ödeme yapılamayacak olmakla birlikte hesap sahibinin bundan haberi olmaması halinde bankada gerekli karşılık bulunduğundan ötürü karşılıksızdır işleminin yapılamayacağı görüşündedir. Buna karşın, yazara göre, keşidecinin anılan durumdan haberdar olarak çek tanzim etmesi halinde şartları varsa dolandırıcılık suçu oluşacaktır.

4. Yetkili Hamil Tarafından Karşılıksızdır İşleminin Yapılmasının Talep Olunması

Yükümlülüğün doğması bakımından aranan son şart olarak, karşılıksızdır işleminin yapılması suretiyle ödememe halinin tevsikinin yetkili hamil tarafından muhatap banka nezdinde talep edilmesidir. Çeki ödenmek üzere ibraz eden yetkili hamilin karşılıksızdır kaşesinin vurulmasını talep şartı, suçun ön şartı ya da objektif cezalandırılabilirlik şartı olmayıp; bizatihi suçun objektif unsurları arasında yer alan zira fiilen yükümlülüğü doğuran durumunun kapsamında kalmaktadır.

⁸¹ Ancak ifade etmek gerekir ki, çekin teyidinin kimin tarafından istenebileceği ve çekin teyidinin neden ibaret olduğu konusu ticaret hukuku doktrininde tartışmalıdır. Bozer ve Göle'ye çekin teyidi yalnızca keşideci tarafından kabul olunabilir zira kabullerine göre teyit sonucunda çekilin bedeli kadar olan miktar keşidecinin hesabında bloke edilmek suretiyle, onun tasarrufundan çıkartılmaktadır (BOZER, A./GÖLE, C., s.280). Aksi yönde görüş olarak Öztan çekin teyidinin hamil tarafından da istenebileceğini ifade etmektedir (ÖZTAN, F., s.261).

⁸² ERMAN, S., s.133 vd.

⁸³ ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.145.

⁸⁴ ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.145.

⁸⁵ ÖZTAN, F., 297.

Hamilin talepte bulunmamasının farklı nedenleri olabilir. Söz gelimi, hamilin de çeki düzenleyende başka bir çeki olup takas amacı güdebileceği gibi hala ibraz süresi içerisindeyken geri ciro yaparak cirantalardan birine ciro edebilir hatta çekin karşılıksız olduğunu bile bile tamamen ilgisiz üçüncü bir kişiye dahi çeki devredebilir. Böyle bir durumda, çekin yeni hamili olan kişi de hala ibraz süresi içerisindeyse çeki tekrar muhataba ibraz edebilir. Buna karşılık, karşılığı olmadığını bildiği halde ibraz süresinde de olsa elinde bulundurduğu çeki ciro eden lehtar, karşılıksız çek keşidesi suçu olmasa da dolandırıcılık suçunun faili olabilir. Lehtarın çekin karşılığı olmadığını öğrenmesine rağmen işlem yapılmasını istememesinin nedeni düzenleyen ticari itibarını korumak da olabilir. Her ne gerekçe ile olursa olsun, hamilin talebi yoksa hatta açıkça karşı koymuşsa, hiçbir işlem yapılmaksızın ona çek yaprağı geri verilmelidir.⁸⁶

E. İhmal: Emrolunan İcrai Davranışın Yokluğu

Objektif tipikliğin oluşması için gerekli ihmali hareket, buraya kadar anlatılanlar ışığında icrai bir harekette bulunma yükümlülüğü doğuran olayın gerçekleşmesine rağmen, karşılıksızdır işleminin yapılmamasıdır. Burada önem arz eden husus, icrai davranışta bulunma yükümlülüğünün doğduğu anı tespittir.

Selçuk,⁸⁷ mülga 3167 Sayılı Kanun döneminde, banka yetkilisinin ibraz anında ödeneme nedenini sağladığı anda, bankanın yükümlülüğünün doğacağı ve yetkilinin bu bağlamda bu yükümlülüğünü hiç yerine getirmemesi ile geç yerine getirmesi arasında fark olmayacağı yönünde görüş beyan etmiştir. Esasen hiç ödememe ile geç ödeme hali o dönem suçun yasal tarifinde yer almaktaydı (3167 sayılı Kanun md.5 ve 15) Arslan ve Kayaççek'e⁸⁸ göre ise, ÇK md.7/4'te açıkça "geciktirme" ibaresine yer verilmediğinden, ibraz süresinde olmak kaydıyla ibraz anında değil de daha sonra karşılıksızdır işlemi yapılması halinde bu suç oluşmayacaktır.

Kanımızca bu suç, ani suç niteliği gösterdiğinden, yükümlülüğün doğduğu an ibraz süresi içerisinde çekin muhatap bankaya ibrazında, banka görevlisinin çek karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmadığını tespit ettiği ve karşılığın bulunmadığını öğrenen yetkili hamil tarafından karşılıksızdır işleminin yapılmasının talep olduğu andır. Bu kabul, çekin görüldüğünde ödeneceği kabulüyle uyumlu olduğu gibi aynı sonuca ceza hukuku yönünden ihmal kavramıyla da ulaşmak mümkündür. Kişinin kendisinden beklenen yönde hareket etme yükümlülüğünün doğmasına yani icrai harekette bulunma gereğinin şartları oluşmasına rağmen

⁸⁶ HÄUSER, Franz: Münchener Kommentar zum HGB, 4. Auflage 2019, Beck's Online, s.251.

⁸⁷ SELÇUK, S., s.33.

⁸⁸ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.862.

men hareketsiz kalmak, başlı başına ihmaldir. Bu nedenle suçun yasal tarifinde açıkça “*gecikme gösterme*” ifadesinin yer almasına gerek bulunmamaktadır. Şüphesiz, bu durumun açıkça yazılması, olası tereddütleri gidermek adına yerinde ve kanunilik ilkesinin gerekleri ile çok daha uyumlu olacaktır.⁸⁹ Elbette, aynı gün içerisinde işlemlerin işleyişi için gerekli olan süre içerisinde yapıldıkça, bu bir gecikme olarak addedilemez. Şu kadar ki makuliyet sınırının aşılması halinde, suçun oluştuğunun kabulü gerekir.

Böylelikle suç karşılıksızdır işlemini tesis etme yükümlülüğü doğduğu an tamamlanmış olacağından, suç tamamlandıktan sonra hangi nedenle olursa olsun karşılıksızdır işleminin yapılması ancak cezanın tayininde dikkate alınabilecek bir husustur. Nitekim bu suç açısından etkin pişmanlığa yer verilmemiştir. Buna göre, örneğin çekin ibraz süresinin ikinci günü ibraz edildiği ve o gün yetkili banka görevlisince işlemin yapılmadığı durumda, hamil aynı şubeye giderek bu sefer çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılmasında muvaffak olursa bu işlemi yapan ister aynı banka görevlisi ister bir başka banka görevlisi olsun yine de suç oluşacaktır.

Son olarak karşılıksızdır işleminin ne şekilde yapılacağı yasada şekil şartına bağlanmıştır. Dolayısıyla, yasada öngörüldüğü şekliyle yapılmaması, eksik yapılması ve yasadaki öngörülen şartları taşımaması karşılıksızdır işleminin geçerliliğini etkileyeceğinden, yükümlülüğün usulüne uygun yerine getirildiğinden bahsedilemez. ÇK md.3/4 uyarınca, “*Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.*”

F. Bireysel Davranış Yeteneği (Objektif Olarak İmkân Dahilinde Olma)

Tüm ihmali suçlarda, emredilen davranışın objektif olarak imkân dahilinde olması gerekir. Buna göre, icrai davranışta bulunma yükümlülüğünü yerine getirmenin imkân dahilinde olması, ihmali hareketin tipikliğine dahil olup; ancak imkan dahilinde olan bir davranışın ihmâl edilmesi haksızlık niteliğine sahip olacaktır.⁹⁰ Alman doktrininde⁹¹ ihmali suçlar yönünden bireysel davranış yeteneği-

⁸⁹ Ayrıca ihmâl suretiyle görevi kötüye kullanma suçu bakımından karşılaştırınız, KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: İzzet: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2022 (“*Özel Hükümler*”), s.1110.

⁹⁰ JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.616.

⁹¹ JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.617.

nin aranması gerektiği yönünde görüş birliği olmakla birlikte, bu yeteneğin varsayılabilmesi için hangi şartların aranması gerektiği tartışmalıdır. Katıldığımız görüş olan Jescheck ve Weigend'e⁹² göre, gerek emrolunan davranışın yerine getirilmesi için mekânsal yakınlık ya da elverişli araçlar gibi harici şartların mevcudiyeti gerekse fiziksel güç ya da teknik bilgi gibi şahsi güç ve yetiye sahip olması birlikte aranmalıdır. Buna göre de akla uygun davranma yeteneğine (Einsichtsfähig, *Alm.*) sahip bir gözlemci, fiili durumu incelemesi halinde, ex-ante olarak emrolunan davranışı iradesinin bir hedefi olarak (Willensziel, *Alm.*) tasavvur edebiliyor ve harici imkanları yeterli addedebiliyorsa, bireysel davranış yeteneğinin kabulü gerekir.

Buraya kadar ifade edilen hususlar ışığında, teknik sebepler ya da bütünü etkileyen sistemsel arıza nedeniyle çekin ilgili hesapta olup olmadığını kontrol edemediği durumlarda banka görevlisinin ihmali harekete özgü bireysel davranış yeteneğinin bulunmadığı kabul edilebilir. Arslan ve Kayaççek⁹³ ise, banka görevlisinin elektrik kesintisi, bilgisayar arızası veya depresim gibi sebeplerle işlem yapmaması halinde mücbir sebep veya ıztırar hali nedeniyle (TCK md.25/2) kusurunun bulunmayacağı görüşündedir.

Öte yandan, sadece iş yoğunluğu nedeniyle karşılıksızdır işlemini yapmayışı, bireysel davranış yeteneğinin bulunmadığını göstermez. Bu durumda şartları varsa yükümlülükler çatışması hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilir.⁹⁴

V. Tipikliğin Söbjektif Unsuru

ÇK md.7/4'de taksirli sorumluluğa yönelik açık bir düzenlemeye yer verilmiştir. Şu hâlde, suçun manevi unsuru kasttır, taksirle işlenebilmesi mümkün değildir. Suçun yasal tarifinde açıkça aksini gösterir bir vurgu yapılmadığından ötürü, genel kastın varlığı yeterlidir. Bu kapsamda, teorik olarak suçun olası kastla da işlenebileceği söylenebilir.⁹⁵

Banka görevlisinin kastının öncelikle suçun konusunu oluşturan çekin varlığını kapsaması gerekir. Buna göre, sadece ortada hukuki bir durumu tespit eden belge olduğunu bilmesi yetmez, aynı zamanda bu belgenin kıymetli evrak vasfına haiz olan bir çek olduğunu bilmesi gerekir. Çekin varlığı Türk Ticaret Kanunu'na bağlı olarak değerlendirilebilecek olup, bu yönüyle normatif unsur niteliği ta-

⁹² JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.617; fiziksel ve teknik imkansızlıklar için ayrıca bkz. ROXIN, Claus: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band II- Besondere Erscheinungsformen der Straftat, 4. Auflage, München 2003 ("*Allgemeiner Teil-II*"), s.630, §31 kn. 8.

⁹³ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.865.

⁹⁴ Konuya ilişkin bkz. ROXIN, C., s.631, §31 kn.12.

⁹⁵ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.864.

şımaktadır.⁹⁶ Buna göre de doktrinde hâkim olan görüş uyarınca,⁹⁷ somut olay nazarında uzman olmayanlar alanında paralel değerlendirme esaslarına göre bir değerlendirmeye gidilmesi gerekecektir. Burada banka görevlisinin çekin hukuki anlam ve kapsamına ilişkin bilgi sahip olması değil, çek kavramına ilişkin sosyal anlam bilgisine sahip olması aranacaktır. Şu hâlde, çekin varlığının maddi olarak algılanması yeterli değildir, zihinsel olarak da anlaşılması gerekir. Banka görevlisinin çekin sosyal anlam bilgisine ilişkin değerlendirmesindeki hata, unsur yanlılığı kapsamında kastını kaldıracaktır. Benzer şekilde, kısmi ya da tam karşılık da normatif unsur olarak karşımıza çıkmakta, zira daha önce açıklandığı üzere sosyal yaşamda algılandığı şekliyle hukuk alanında algılandığı şekli farklılık arz etmektedir. Buna göre de suçun konusunu teşkil eden çeke ilişkin söylenen, bu unsur açısından da aynen geçerlidir.

Gerçek ihmal suçlarında, objektif tipikliğin kapsamına fiilen yükümlülüğü doğuran durum (tipe uygun durum), emrolunan davranışın yokluğu ve somut olay nezdinde bireysel davranış yeteneğinin varlığı da girmektedir.⁹⁸ Şu hâlde, failin kastının somut olayda tüm bu unsurları kapsamaya gerekir. Buna göre, öncelikle banka görevlisinin tipe uygun durumu idrak etmesi, çekin ödenmek üzere yetkili hamil tarafından ibraz olunduğunu, çekin kısmen ya da tamamen karşılığının bulunmadığını, yetkili hamil tarafından karşılıksızdır işleminin yapılmasını talep olunduğunu bilmesi gerekir. İkinci olarak anılan suç tipinde karşılıksızdır işleminin yapılmaması olarak karşımıza çıkan emrolunan icrai davranışın yokluğunu yani karşılıksızdır işlemini yapmamayı banka görevlisi kastı kapsamına dahil etmelidir. Son olarak, somut olayda kendi bireysel davranış yeteneğinin bilincinde olmalıdır.⁹⁹

Emrolunan davranışın yokluğu yönünden, ÇK md.7/4'de öngörülen "*karşılıksızdır işlemi*" açık ceza normu yani bir diğer ifadeyle çerçeve unsur (Blankettmerkmal *Alm*) niteliğinde olup, bu çerçeve unsurun içeriği "*karşılıksızdır işlemi*"nin nasıl yapılacağını öngören ÇK md.3/4 hükmü ile doldurulmaktadır. Bu bakımdan, ÇK md.3/4 hükmü, tamamlayıcı norm (*Ausfüllungsnorm, Alm*) niteliği taşımakla, suçun yasal tarifine dahil olmakta, böylelikle de haksızlık tipi içerisinde yer almaktadır. Buna göre de kastın varlığından bahsedilebilmesi için, banka görevlisinin karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağını bilmesi gerekir. Bu noktada, haksızlık tipinin kapsamına atıf yapılan normun kendisi değil, sadece ta-

⁹⁶ Normatif unsurlara ilişkin bkz. ÖLMEZ, Gökhan: Suçun Tanımlanabilir ve Değerlendirilebilir Unsurları, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Temmuz 2020, Ankara, s.88 vd.

⁹⁷ Normatif unsurlar yönünden hata hükümlerinin uygulanmasına ilişkin bkz. AKBULUT, B., s.473 vd.; ÖLMEZ, G., s.90 ve 112 vd.

⁹⁸ JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.630; ROXIN, C., s.682, §31 kn.176.

⁹⁹ Gerçek ihmali suçlarda kastın kapsamına ilişkin bkz. bkz. ROXIN, C., s.685, §31 kn. 186.

mamlayıcı normun içeriği girmektedir. Bu nedenle, burada tamamlayıcı normun içeriğine ilişkin bilmeme halinde, unsur yanılısı hükümleri uygulanacaktır. Buna karşın, atıf yapılan norm olan ÇK md.3/4 hükmünün kendisinin bilinmesi emir yanılısı kapsamında ele alınabilecektir.¹⁰⁰

Öte yandan gerçek ihmali suçlarda objektif tipiklik kapsamına yalnızca tipe uygun fiili durum dahil olup, bu fiili durumdan kaynaklanan davranışta bulunma yükümlülüğü objektif tipikliğin kapsamına dahil değildir. Bu nedenle failin kendisinin böyle bir yükümlülüğü olduğunu bilmesi gerekmez.¹⁰¹ Failin kendi davranışta bulunma yükümlülüğünün varlığı konusunda yanılısı, emir yanılısı kapsamındadır.¹⁰²

VI. Hukuka Aykırılık

Bu suç hukuka aykırılık açısından önem arz etmez. Bu suç bakımından, somut olaya göre hakkın icrası, kanun hükmünü icra, yetkili merciinin emrini ifa gibi hukuka uygunluk sebepleri söz konusu olabilir.

Suçun yasal tarifinde, yükümlülüğü doğuran olay kapsamında ele alınan "*ta-lebe rağmen*" ifadesi yer aldığından ve benzer şekilde tamamlayıcı norm niteliğindeki ÇK md.3/4'de karşılıksızdır işlemi yapılırken banka görevlisi ile birlikte hamilin de imzasının aranacağı öngörüldüğünden ve nihayetinde imza bir irade beyanı niteliğinde olduğundan ötürü, burada hamilin rızası tipikliğe dahil edilmiştir. Bu nedenle, karşılıksızdır işlemine hamilin rıza göstermemesi, hukuka uygunluk sebebi olmayıp, tipikliği ortadan kaldırmaktadır.¹⁰³

İleri düzenleme tarihli çekler yönünden süresinden önce ibrazda, karşılıksızdır işleminin yapılamayacağına ilişkin düzenleme bulunduğundan, karşılıksızdır işleminin yapılabilmesi mümkün değildir (ÇK md.3/8). Bu durumda kanunun hükmünü icra, hukuka uygunluk sebebi olarak karşımıza çıkacaktır.

Bilindiği üzere, yasada karşılıksızdır işleminin ne zaman yapılacağı açıkça öngörülmüştür. Kendisine çek ibraz edilen muhatap banka görevlisi, çeki yalnızca -suçun hukuki konusunu oluşturduğu cihetle- ticaret hukuku anlamında TTK hükümlerine göre aranması gerekli şekil şartlarını karşılayan bir belge olup olması ile sınırlı olarak inceleyecektir. Şu hâlde, yetkili hamilin talebine rağmen,

¹⁰⁰ Çerçeve unsur ve tamamlayıcı unsur hakkındaki açıklamalar için bkz. FRİSTER, Helmut: Allgemeiner Teil, 5. Auflage, München 2011, s.141 ve 142, kn. 36 ila 38.

¹⁰¹ JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.636.

¹⁰² JESCHECK, H.-H./WEIGEND, T., s.636.

¹⁰³ Karşılıksızdır işleminin yapılmasının hamilin talebine bağlı olduğundan ötürü, mağdurun rızasının hukuka uygunluk sebebi teşkil edebileceği yönünde aksi yönde görüş için bkz. ARSLAN, Ç./KAYANÇIÇEK, M., s.865.

keşidecinin imzasının tutmaması ya da çeki ilişkin sahtecilik iddiasında bulunulması vb. gerekçelerle karşılıksız işlemi yapılmaması bu suç yönünden hukuka uygunluk sebebi teşkil etmez.¹⁰⁴ Nitekim bir senetle ilgili sahtecilik iddiasının incelemeye ve sübut konusunda karar vermeye yetkili mercii banka görevlileri değil bağımsız mahkemelerdir. Yargıtay, kanun yararına bozmaya konu bir başka kararında, bankaya ibraz edildiğinde, banka görevlerince keşideci imzasının tutmadığı gerekçesiyle “karşılıksızdır” işlemi yapılmaksızın çekin iade edilmesi halinde, karşılıksız işlemi yapmama suçunun oluşabileceğine işaret etmiştir.¹⁰⁵ Benzer şekilde bir başka kararında,¹⁰⁶ imzanın çek keşidecisine ait olmadığı hususunda gerekli ve yeterli araştırma yapılmaksızın ve soyut sebeplerle dava konusu çek hakkında karşılıksız işlemi yapılmaması halinde “karşılıksızdır” işlemi yapmama suçunun oluşacağına hükmetmiştir.

Bankaya ibraz edilen çek hakkında, çekin tehdit ya da cebir gibi sebeplerle rıza dışı elden çıkması halinde açılacak iptal davası kapsamında ödemenin yasağı öngören ihtiyati tedbir kararı verildiği hallerde, ödeme yapılamayacağı şüphesizdir.¹⁰⁷ Ancak doktrinde bu durumda karşılıksız işlemi yapıp yapılamayacağı ihtilaflıdır. Özgenç,¹⁰⁸ ihtiyati tedbir kararının bankaya ibraz edilen çek nedeniyle verildiği hallerde ibraz edilen hamile ödeme yapılamayacağı gibi karşılıksız işlemine tabi tutulamayacağını ifade etmektedir. Aksi yönde görüş olarak, Arslan ve Kayaççek¹⁰⁹ ise ihtiyati tedbir kararının bankaya ibraz edilmiş çeki ilişkin olarak verilse dahi, karşılıksız işlemi yapılması gerektiği görüşündedir. Bozer ve Göle,¹¹⁰ hesaptaki para üstünde ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir ya da rehin bulunduğu hallerde, çekin karşılıksız kalması halinin gündeme

¹⁰⁴ Y.19.CD. 27.01.2020 T., 2019/35817 E., 2020/415 K.: “(...) Çek hesabı sahibinin elinden rızası dışında çıktığı henüz bankaya bildirilmemişken ve sahte olarak düzenlenmemiş olan bir çekin süresinde, çek üzerinden yetkili hamil olduğu anlaşılacak kişi tarafından bankaya ibrazı halinde; banka çalışanı tarafından “çek üzerindeki imzanın, keşidecinin imzasına benzetilemediği” gerekçesiyle “karşılıksızdır” işlemi yapılmadığının yazılması, 6102 sayılı TTK ve 5941 sayılı Çek Kanunu hükümlerine aykırılık oluşturmaktadır.

Hal böyleyken, alacaklı yetkili hamilin talebine rağmen, “keşideci imzasının tutmaması” veya benzeri şekilde meşru olmayan ve yasal dayanaktan yoksun nedenlerle “karşılıksızdır” işlemi yapılmadığı durumlarda, keşidecinin bu hususta çekin geçerliliğine veya imzaya dair bir itirazının bulunmaması yada imzanın keşideciye ait çıkması gibi hallerde banka görevlisinin cezai sorumluluğuna gidileceği de açıktır. (...); ŞEN, Ersan/SERDAR, Cem: “Banka Görevlisinin Talebe Rağmen Çeki Karşılıksız İşlemi Yapmaması”, <https://sen.av.tr/tr/makale/banka-gorevlisinin-talebe-ragmen-ckeke-karsiliksizdir-islemi-yapmaması>, (E.T.16.11.2023).

¹⁰⁵ Y.19.CD. 30.09.2020 T., 2020/3123 E., 2020/12023 K.

¹⁰⁶ Y.19.CD. 16.03.2017 T., 2015/8582 E., 2017/2348 K.

¹⁰⁷ ÖZDAMAR, M./GÖKTÜRK, K. CAN, M. Ç./KAŞAK, E., s.268; ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.147.

¹⁰⁸ ÖZGENÇ, İ., Çek Kanunu, s.145.

¹⁰⁹ ARSLAN, Ç./KAYAÇÇEK, M., s.314 ve 318.

¹¹⁰ BOZER, A./GÖLE, C., s.406.

geleceğini ifade etmektedir. Yargıtay¹¹¹ da çekin rıza dışı elden çıkması halinde mahkemelerce tedbir kararı verilebileceğini, buna karşın karşılıksızdır işlemi yapılmaması yönünde bir karar verilemeyeceğini ifade etmektedir. Yargıtay'a¹¹² göre, ister keşidecinin imzasının belirsiz olduğu gibi sübjektif gerekçelerle ister bir yargı kararına dayanma gibi objektif gerekçelerle olsun banka görevlisi karşılıksızdır işlemi yapmaktan imtina edemez, karşılıksızdır işlemi tesis etmek zorundadır.

İhtiyati haciz kararı ile sadece ödemedenden men kararı verildiyse, banka görevlisi karşılıksızdır işlemi yapmak zorundadır. Buna karşın, ibraz yasağı ya da karşılıksızdır işlemi yapılmaması yönünde bir tedbir kararı varsa, mahkemenin böyle bir kararı verme yetkisi olup olmadığı tartışması bir yana, ortada mahkeme tarafından verilmiş bir yargı kararı mevcuttur ki banka görevlisinin bu kararın içeriğini, hukuka uygunluğunu denetleme yetkisi yoktur. Aksine bu durumda, 12.01.2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "*tedbire muhalefetin cezası*" kenar başlıklı 398. maddesi uyarınca, ihtiyati tedbir kararının uygulanmasına ilişkin emre uymaması veya tedbir kararına aykırı davranması halinde, altı aya kadar disiplin hapsine tabi tutulması mümkündür. Şu hâlde kanımızca, banka görevlisi açısından karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü ile ihtiyati tedbir kararına uyma yükümlülüğü aynı anda mevcut olduğundan, karşılıksızdır işlemi yapmaması halinde yükümlülükler çatışması hukuka uygunluk sebebinden yararlanabilecektir.

VII. Kusurluluk

Banka görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapmaması nedeniyle sorumluluğunun doğması, işlem yapma imkanının varlığına bağlıdır.¹¹³ Cebir ya da tehdit etkisi altında olan banka görevlisinin kusuru ortadan kalkabilir. Ancak örneğin, banka yöneticisi tarafından karşılıksızdır işlemi yapması halinde işine son verileceğinin beyan edilmesi üzerine ihmalde bulunulması, banka görevlisinin kusurunu orta-

¹¹¹ Y.19.CD. 27.01.2020 T., 2019/35817 E., 2020/415 K.: "*Banka tarafından bastırılan ve çek hesabı sahibine teslim edilen çeklerin, kaybolması, çalınması veya sahibinin elinden cebir, tehdit gibi yollarla iradesi sakatlanmak suretiyle rızası dışında düzenlenerek çıkması mümkün olabilir. (...) Yargı organları bu gibi durumlarda tedbir kararı benzeri kararlarla sahibinin elinden rızası dışında çıkan çeklerin "ödenmemesi" veya çek hesabındaki karşılığına durumun aslı aydınlatılana veya suç kovuşturması sonuçlanana kadar teminat olarak "çek hesabına bloke" konulması yönünde kararlar verebilir. Ancak bu durumda dahi yargı organları, 5941 sayılı Çek Kanunu'na açıkça aykırı olacak şekilde çek üzerinde "karşılıksızdır" işlemi yapılmaması yönünde kararlar veremez. Verilecek tedbir kararların da her durumda mevzuata uygun olması beklenir. Kanun hükmü veya mahkemenin verilen tedbir kararı gibi hallerde de bankaların 5941 sayılı Kanun'un 3/4. ve 7/4. maddeleri gereği "karşılıksızdır" işlemi yapması zorunludur."*

¹¹² Y.19.CD. 27.01.2020 T., 2019/35817 E., 2020/415 K.

¹¹³ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.865.

dan kaldırmaz.¹¹⁴ Zira kusurun ortadan kalması için, failin alternatif hukuka uygun eylemde bulunma imkanının ortadan kalkması ya da kendisinden emrolunan yönünde hareket etmesinin beklenemiyor olması gerekir.

Son olarak, daha önce subjektif tipiklik konusunda ele alındığı üzere, banka görevlisinin karşılıksızdır işleminin şekil şartlarının açıkça ÇK md.3/4’de düzenlendiğini yani bizzat normun kendisinin varlığını bilmemesi ve kendisinin karşılıksızdır işlemi yapmakla yükümlü olmadığını sanması halinde emir yanılığısı gündeme gelebilir. ÇK md.3/4 hükmünün kendisinin bilinmesi emir yanılığısı kapsamında ele alınabilecektir.¹¹⁵

VIII. Suçun Özel Ortaya Çıkış Biçimleri

A. Teşebbüs

Bu suç daha önce ifade edildiği üzere saf ihmali suç niteliği arz etmektedir.¹¹⁶ Saf ihmali suçlar normatif açıdan teşebbüse elverişli olmadıklarından ötürü,¹¹⁷ bu suçta teşebbüs mümkün görünmemektedir.¹¹⁸

B. İştirak

Bu suç hem gerçek özgü suç hem de sırf ihmali suç niteliğinde olduğundan ötürü,¹¹⁹ iştirak hükümlerinin uygulanması yönünden özellik arz etmektedir. Suç, özgü suç olduğundan, muhatap banka görevlisi olmayan, banka mensubu sıfatını taşımayan kişiler fail değil ancak azmettiren ya da yardım eden olarak sorunlu olabilirler. İştirak açısından özellik arz eden haller yönünden özgü suçta ilişkin yapılan açıklamalar aynen geçerlidir. Söz gelimi, çekle işleyen hesabın sahibi gerçek kişi ya da tüzel kişi ise yetkili temsilcisi de banka görevlisini karşılıksızdır işlemini yapmaması için azmettirebilir.¹²⁰

¹¹⁴ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.865.

¹¹⁵ Çerçeve unsur ve tamamlayıcı unsur hakkındaki açıklamalar için bkz. FRISTER, Helmut: Allgemeiner Teil, 5. Auflage, München 2011, s.141 ve 142, kn. 36 ila 38.fr.

¹¹⁶ Saf ihmali suçların teorik açıdan teşebbüse elverişli olup olmadıkları tartışmalıdır. Konuya ilişkin güncel tartışmalar için bkz. YURTLU, Fatih: İhmali Suçlar, 1. Baskı, Ankara 2022, s.319 vd. İhmali suçların tümüyle teşebbüse elverişli olmadıkları yönünde görüş için özellikle bkz. ÖZGENÇ, İ., Genel Hükümler, s.580 ve KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 15. Baskı, Ankara 2022, s.438.

¹¹⁷ AKBULUT, B., s.767.

¹¹⁸ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.866.

¹¹⁹ Faillik ve şeriklik arasındaki ayrımın teorik sınırlarının çizilmesinin özellikle “özgü suçlar, ihmali suçlar ve yükümlülük suçları ile iştirak kurumu birleştiğinde” güçlük arz ettiği yönünde bkz. Müşterek faillik yönünden bkz. KEÇELİOĞLU, Elvan: “Alman Ceza Hukukunda Faillik”, TBB Dergisi, S.65, 2006, s.77 vd.

¹²⁰ İhmali ve özgü suçlara ilişkin azmettirme için bkz. ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/AL-ŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, KERİM: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş Gözden geçirilmiş 14. Baskı, Ankara Şubat 2020, s.747.

Benzer şekilde, yukarıda suçun failine ilişkin yapılan açıklamalar ışığında, suçun failinin yalnızca muhatap bankanın görevlileri olabileceği ve her somut olayda faillik alanının bankanın iç işleyiş esasları gözetilmek suretiyle görev tanımı ve tasarruf yetkisi itibariyle sınırlandırılması gerektiğinin kabulü altında, görev tanımı itibariyle çekle ilgili ve özellikle karşılıksızdır işlemi konusunda işlem tesis etme ve tasarrufta bulunma yetkisi tanınmayan muhatap banka görevlileri fail olarak nitelendirilemeyecektir. Şu hâlde, bu kişiler de gerek banka mensubu sıfatını taşımayan gerekse banka görevlisi olmakla birlikte muhatap banka görevlisi olmayan kişiler gibi fail olarak değil ancak azmettiren ya da yardım eden olarak sorumlu olabilirler.

Bu suç bakımından iştirak hükümlerinin uygulanması yönünden önem arz eden yetkilendirmenin nasıl yapılacağı, örneğin tek kişinin mi birden fazla kişinin mi birlikte işleme yetkili olacağı, kişilerin görev tanımları, işleme yetkili olup olmama ile ilgili kıstaslar, elbette bankanın iç işleyişiyle ilgili hususlardır. Buna göre de karşılıksızdır işlemi yapmama konulu bir suç isnadının varlığında, bu durumun banka yönetiminden sorulması ve iş bölümü gerekleri nazara alınarak failin tespit edilmesi ve buradan ulaşılabilecek sonuca göre de faillik ve şeriklik arasındaki sınırın korunması gerekir.

Öte yandan, söz gelimi karşılıksızdır işlemi yapmaya iki ayrı banka görevlisinin birlikte yetkili olduğu ve birbirleriyle uyumlu olarak eylemsizlikte buldukları hallerde, her ikisinin de müşterek fail olarak sorumlu tutulabilmeleri için suçun birlikte işlenmesi kararının yanında fiil üzerinde müşterek hakimiyet kurup kurmadıklarının tespiti gerekir.¹²¹ Aksi takdirde yan yana faillikten bahsetmek gerekecektir. Benzer şekilde fiil üzerinde müşterek hakimiyet kurulup kurulmadığı, çekin muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şube dışında bir başka şubeye ibraz edilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Yukarıda ifade olunan hususların somut bir örnek üzerinden iki varsayım altında değerlendirilmesi konuyu aydınlatmak açısından faydalı olacaktır. Örneğin bir bankada belirli miktarın üstündeki çekler ya da bankada belirli bir miktarın üstünde mevduatı olan banka müşterilerinin çekleri açısından işlem yapma yetkilisinin kendi üstü durumunda bulunan bir başka banka görevlisinden onay alması gerektiği varsayalım. Nitekim, bankada belirli bir miktarın üstünde mevduatı olan banka müşterilerinin kredibilitelerini ya da ticari itibarını korumak veya salt banka ile arasındaki somut güven ilişkisine dayanarak, bankanın bu pek özel müşterilerine çekin düzenlendiği hesapta karşılığı olmamasına karşın, vekaletsiz

¹²¹ Saf ihmali suçlarda müşterek failliğin mümkün olduğu hususunda bkz. HAKERİ, Hakan: Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmal Suçların Çeşitleri, Ankara 2003.282.; Müşterek faillik yönünden bkz. KEÇELİOĞLU, E., s.83 vd.

iş görme esasları ya da keşidecinin bilgisi dahilinde, hesabından virman yapılmak hatta çek hesabı sahibi müşterisine kredi açmak suretiyle karşılıksız işlemi yapılması yerine yetkili hamile ödeme yapılmasını sağlaması mümkündür.¹²² Bu durumda da, çekin muhatapça ödenmesinin sonucu olarak, çek karşılıksız sayılmayacağından, karşılıksız işlemi yapmama suçu oluşmayacaktır.

Somut olay nazarında ilk olasılık olarak, karşılıksız işlemi yapmaya yetkili olan banka görevlisi, kendisine karşılığı bulunmayan bir çekin ibraz olduğunu üstü konumundaki diğer banka görevlisine bildirmeden ve kendisine ibraz olunan çeke ilişkin karşılıksız işlemi yapmadan, çeki yetkili hamile iade etmesi halinde; her ne kadar onun üstü konumunda bulunan banka görevlisi özgü faillik sıfatını taşıyacak ise de yükümlülüğü doğuran olayı bilmediğinden ve fakat kastının bu durumu kapsamaması gerektiğinden ötürü ceza sorumluluğu doğmayacaktır. Burada ceza sorumluluğunun doğmayışının dayanak noktası, faillik sıfatı değil yükümlülüğü doğuran olay yönünden kastının yokluğudur. Belirtmek gerekir ki, birlikte işlem yapma yetkisinin mevcut olduğu haller, iştirak hükümlerinin uygulanması açısından özellik arz edecektir. Zira özgü suçlara özel faillik sıfatını taşımayan kişiler ancak yardım eden ve azmettiren olarak iştirak edebilir. Buna göre, anılan örnek kapsamında her ne kadar üst konumunda bulunan banka görevlisi teorik olarak müşterek fail ya da dolayısıyla fail olabileceksede somut olay nazarında yükümlülüğü doğuran olayı bilmediğinden ötürü ceza sorumluluğu doğmayacaktır.

İkinci olasılıkta ise üst konumunda bulunan banka görevlisi, çeki alan işlem yetkili banka görevlisinin şartları oluşmasına rağmen karşılıksız işlemi yapmadığını bilmektedir. İhmali suça iştirak mümkün olduğundan ve kendisi de özgü faillik sıfatını taşıdığından ötürü birlikte suç işleme kararının varlığı halinde müşterek fail olarak ceza sorumluluğu doğacaktır.¹²³

¹²² REİSOĞLU, S., s.281; ÖZTAN, F., s.290. Bu durumda somut olayın şartlarına göre usulsüz kredi temini yönünden bankacılık zimmeti suçunun oluşup oluşmayacağı şüphesiz ayrı bir inceleme konusudur, bkz. ERMAN, S., s.131. Ayrıca usulsüz kredi kullandırmak suretiyle bankacılık zimmeti suçunun işlenebileceğine ilişkin ayrıntılı olarak bkz. ERTEM, B., 638 vd. Yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki, bankanın bazı müşterilerine karşılığı olmayan çeklerle ilgili olarak kredi açarak ödeme yapılmasını sağlaması halinde, karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçundan ötürü ceza sorumluluğu doğmayacaktır (ÇK md.5). Zira somut olayda ödemenin gerçekleştirilmesi nedeniyle objektif cezalandırılabilme şartı olan karşılıksız işlemi yapılamayacaktır. Ancak anılan suç yönünden bankanın böyle bir inisiyatif kullanma yetkisinin mevcudiyeti, haksızlığın temellendirilmesi noktasından olmasa da suçun cezalandırılabilirliğine etki ediyor oluşu yönünden eşitlik ilkesi bağlamında eleştiriye açıktır. Selçuk'a göre, bankanın karşılığı olmadığı halde kredi açarak ödediği çek de karşılıksız çekti; zira çeke ilişkin güven sarsılmıştır. Fransız Yargıtay'ının da aynı yönde görüşü için bkz., SELÇUK, S., s.78 vd.

¹²³ ZAHİT, YILMAZ: "Müşterek Faillik ve Dolaylı Faillik Kurumlarının İhmali Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, Haziran 2018, s.125 ve 126.

C. İçtima

Banka görevlisinin yetkili hamilin farklı olduğu birden fazla çeke ilişkin yasanın aradığı şartlar oluşmasına rağmen karşılıksızdır işlemi yapmaması halinde, mağdur sayısı birden fazla olacağından ötürü gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır.¹²⁴ Buna karşın, birden fazla çekin ibraz edilmesi ve ibraz eden yetkili hamilin aynı kişi olması halinde, şartları oluşuyorsa fail hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır.¹²⁵

Bu bağlamda, bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktar dahil muhatap banka nezdinde çekin kısmi karşılığının bulunduğu hallerde, kısmi ödemenin hamil tarafından kabul ve hatta talep edilmesine karşın, banka görevlisince hem kısmi ödemede bulunulmaması hem de de karşılıksızdır işlemi yapılmaması söz konusu olabilir. Bu durumda, ÇK md.7/4'de düzenlenen karşılıksızdır işlemi yapmama suçu ile ÇK md.7/5'te düzenlenen "çekin muhatap banka nezdinde mevcut olan karşılığını ödememe suçu" arasında, tek bir ihmal fiili ile birden fazla farklı suçun oluşumuna sebebiyet verilmiş olma bakımından aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulama alanı bulup bulamayacağı sorunu gündeme gelebilir. Ancak, bu noktada, ihmali suça ilişkin dogmatik esaslar çerçevesinde, emrolunan her iki yükümlülüğün sadece tek bir hareketle yerine getirilebilmesi somut olayda mümkün olamayacağından ötürü ihmalin tekliğinden (*Unterlassungseinheit, Alm.*) bahsetmek, dolayısıyla da fikri içtima hükümlerine başvurmak mümkün görünmemektedir.¹²⁶ Nitekim burada ödeme yapma ve karşılıksızdır işlemi yapma şeklinde iki ayrı davranışta bulunma yükümlülüğü mevcut olup, bu durumda ihmaller birbirinden bağımsız, ayrılabilir nitelikte olduğundan ötürü ihmalin çokluğundan (*Unterlassungsmehrheit, Alm.*) bahsetmek ve gerçek içtima hükümlerini uygulamak yerinde olacaktır.¹²⁷

Arslan ve Kayaççek, karşılıksızdır işlemi yapmama suçunun, her ne kadar kolay olmasa da teorik olarak başka suç tipleriyle farklı nev'iden fikri içtima ilişkisine girmesinin mümkün olduğu görüşündedir.¹²⁸

¹²⁴ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.866.

¹²⁵ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.866.

¹²⁶ ROXIN, C., s.685, §33 kn. 65.

¹²⁷ ROXIN, C., s.685, §33 kn. 62. İhmallerin birbirinden bağımsız, ayrılabilir nitelikte olduğu yönündeki kabulümüzün yerindeliği, söz gelimi karşılıksızdır işlemi yapmaya yetkili banka görevlisinin başka kişi, ödemeyi yapmaya yetkili banka görevlisinin başka kişi olduğu durumlarda daha net anlaşılmaktadır. Zira her iki işlemi de yapmaya aynı kişinin yetkili olduğu hallerde, önce karşılıksızdır işleminin tamamlaması sonrasında karşılığın tamamen ya da kısmen bulunmasına göre ödeme işlemi tamamlaması gerekecektir.

¹²⁸ ARSLAN, Ç./KAYANÇİÇEK, M., s.866.

IX. Yaptırım ve Muhakeme

Anılan suçun karşılığında yaptırım olarak bir aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür (ÇK md.7/4; TCK md.49/1).¹²⁹ Buna göre de madde itibariyle yetkili mahkeme asliye ceza mahkemesidir. Yer itibariyle yetki ise kural olarak suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili olacağına göre, çekin süresinde ödenmek üzere ibraz edildiği muhatap bankanın şubesinin bulunduğu yerdeki asliye ceza mahkemesine ait olacaktır.

Suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır. Şikâyet hakkı, suçtan zarar gören olarak çeki ibraz eden yetkili hamilindir. Bu suç, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının uygulanmasına elverişlidir.¹³⁰

İfade etmek gerekir ki, bu suçun ispatına en elverişli yöntem belgeyle ispattır. Buna göre örneğin, karşılıksızdır işleminin yapılamadığı ve böylelikle çek hakkında işlem yapılmaksızın iade edildiğinin açıkça yazıldığı durumlarda, ispat sorunu yaşanmayacaktır. Buna karşın, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisince çekin ibraz edildiğini gösterir bir kayıt düşülmediğinde, suçun ispatı yönünden derhal ve özellikle ibraz süresi geçirilmeksizin durumun alternatif tespit şekilleriyle tevsiki ve konuya ilişkin şikâyet hakkının geciktirilmeksizin kullanılması yerinde olacaktır. Banka görevlisinin ibraz edilen çekle ilgili hiçbir işlem tesis etmeksizin iade ettiği hallerde, örneğin noter kanalıyla protesto çekilmesi gibi alternatif tespit çarelerinde dahi, ispat sorunu gündeme gelecektir. Bu durumda sadece tanık beyanı deliline dayanılabileceği düşünülebilir. Öte yandan noter kanalıyla protestoda, yalnızca çekin karşılıksızlığı ortaya konulabilecek olup, bu durum banka görevlisinin hamilin talebine karşın işlem yapmakta ihmal gösterdiğini ispata yetmeyecektir.

Yargıtay,¹³¹ çekin aslının şikayetçi tarafından sunulmadığı gerekçesiyle verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararının yerinde olmadığını, bu karara karşı başvuru ve kesinleşen itiraz neticesinde incelenen kanun yararına bozma isteminde tartışmış ve beyan delili elde edilme gerekliliğine ve diğer delillerin toplanması zorunluluğuna vurgu yapmıştır.¹³²

¹²⁹ ARSLAN, Ç./KAYANÇIÇEK, M., s.867; ŞEN, Ersan/SERDAR, Cem: "Banka Görevlisinin Talebe Rağmen Çeke Karşılıksızdır İşlemi Yapmaması", <https://sen.av.tr/tr/makale/banka-gorevlisinin-talebe-ragmen-ceke-karsiliksizdir-islemi-yapmaması>, (E.T.16.11.2023).

¹³⁰ ARSLAN, Ç./KAYANÇIÇEK, M., s.868.

¹³¹ Y.19.CD. 16.03.2017 T., 2015/8582 E., 2017/2348 K.

¹³² "Anonim Şirketi tarafından keşide edilmiş 07/12/2018 tanzim tarihli ve 50.000,00 Türk lirası bedelli çekin bankaya ibraz edildiğinde, banka görevlileri tarafından keşideci imzasının tutmadığı gerekçesiyle, "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan bahse konu çekin iade edildiği iddiasıyla yapılan şikâyet üzerine başlatılan soruşturma kapsamında, söz konusu çek aslının dosyaya ibraz edilme-i için müşteki vekiline mesaj gönderilmesine rağmen ibraz edilmediğinden bahisle, herhangi bir

Sonuç

Çekin karşılığının yetkili hamil tarafından ibrazında muhatap banka nezdinde kısmen ya da tamamen hazır bulunmaması halinde, karşılıksızdır işleminin yapılması zorunludur (ÇK md.3). Bu durumu dikkate alan ceza yasa koyucusu, çeke ilişkin düzeninin de korunması da anlamında, özel bir görevi ihmal suçu şeklinde özgü suç olarak düzenlediği karşılıksızdır işlemini yapmama suçunu ihdas etmiştir (ÇK md.7/4).

Buna karşın, uygulamada, çekin üstündeki imzanın düzgün ya da belirli olmadığı, çekin işlediği hesapta haciz, tedbir ya da bloke kararı bulunması gibi gerekçelerle karşılıksızdır işleminin yapılmasından imtina edildiği görülmektedir. Bu durumda, banka görevlileri yükümlü oldukları doğrultuda hareket etmedikleri gibi, çoğu durumda kendi yetkilerini aşan nitelikte değerlendirmelerde bulunmaktadır. Böylelikle, karşılıksızdır işleminin yapılmaması, bir yandan karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçundan ötürü cezalandırılabilirliğe (ÇK md.5), öte yandan çoğu kez yetkili çek hamilinin müracaat hakkını zamanında kullanmasına engel olmaktadır.

Karşılıksızdır işlemini yapmama suçunun etkin bir şekilde uygulanması (ÇK md.7/4), karşılıksızdır işleminin yapılmasına sebebiyet verme suçunun cezalandırılabilirliği (ÇK md.5) ve karşılıksız çeklerle ilgili müracaat hakkının etkin kullanımını yönünden önem arz etmektedir.

soruşturma işlemi yapılmaksızın İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığınca kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiş ise de; müşteki vekilinin ilgili çek aslını 14/03/2019 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığı zabıt katibi olduğunu iddia ettiği Türkan Ünal'a elden teslim ettiğine ilişkin belge suretini dosyaya ibraz ettiği ve söz konusu çekin de 2019/8290 sayı ile adli emanete alındığı nazara alındığında, müşteki vekilinin şikâyet dilekçesi üzerine başlatılan soruşturmada şüphelilerin beyanlarının dahi tespit edilmediğinin anlaşılması karşısında, soruşturmanın seyri açısından müşteki ve şüphelilerin ifadelerinin alınması gerektiği, toplanacak diğer deliller ve yapılacak etkin soruşturma sonucuna göre şüphelilerin hukukî durumunun tayin ve takdir edilmesi gerektiği gözetilmeden, eksik soruşturma sonucu verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itiraz üzerine soruşturmanın genişletilmesine karar verilmesi yerine, yazılı şekilde, itirazın reddine karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309.maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla, gereği görüşülüp düşünüldü;

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname içeriği yerinde görüldüğünden, İstanbul Anadolu 1. Sulh Ceza Hakimliğinin 28/05/2019 tarihli ve 2019/3941 değişik iş sayılı kararının 5271 sayılı CMK'nin 309/4-a maddesi gereği KANUN YARARINA BOZULMASINA, yukarıda yazılı bozma nedenine göre; gerekli inceleme ve araştırma sonucunda yeniden bir karar vermek suretiyle müteakip işlemlerin mahallinde yapılmasına, 30/09/2020 tarihinde oy birliğiyle karar verildi."

Kaynakça

- AKBULUT, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2021.
- ARSLAN, Çetin/KAYANÇIÇEK, Murat: 5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi: Hukuk- Ceza, Ankara 2010.
- BOZER, Ali/GÖLE, Celal: Kıymetli Evrak Hukuku, Son değişikliklerle Güncellenmiş ve Genişletilmiş Altınca bası, 6. Bası, Ankara 2017.
- CAN, Mertol: Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı), Gözden Geçirilmiş Dördüncü Bası, Ankara 2019.
- DONAY, Süheyl: Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu- 6273 sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli, 2. Baskı, İstanbul 2012.
- EBENROTH, Carsten Thomas/BOUJONG, Karlheinz/JOOST, Detlev/STROHN, Lutz: Handelsgesetzbuch, 4. Auflage 2020, Beck's Online.
- ERMAN, Sahir: "Karşılıksız Çek", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, S.2, Aralık 1981, ss.123-154.
- ERTEM, Burcu: "Ceza Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Açısından Bankacılık Zimmeti Suçu", Karşılaştırmalı Hukukta Ekonomik Suçlar Uluslararası Sempozyumu Tebliğler, Ed.: İzzet ÖZGENÇ, Cumhur ŞAHİN, Faruk TURHAN, C: I, Ankara Kasım 2020, ss.665-705.
- ERTEM, Burcu/ERSOY, Uğur: "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu", ÇÜHFD, C.5, S.1, Nisan 2020, ss.1499-1518.
- FUCHS, Helmut: Österreichisches Strafrecht, Allgemeiner Teil I, 7. überarbeitete Auflage, Austria 2008.
- FRİSTER, Helmut: Allgemeiner Teil, 5. Auflage, München 2011.
- HAKERİ, Hakan: "İhmalî Suçlar", Ceza Hukuku Dergisi, C.2, S.4, Ağustos 2007, ss.137-169.
- HAKERİ, Hakan: Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmalî Suçların Çeşitleri, Ankara 2003.
- HÄUSER, Franz: Münchener Kommentar zum HGB, 4. Auflage 2019, Beck's Online.
- JESCHECK, Hans-Heinrich/WEİGEND, Thomas: Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5, vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage, Berlin 1996.
- KENDİGELEN, Abuzer/KIRCA, İsmail: Kıymetli Evrak Hukuku- Genel Esaslar Kambiyo Senetleri, 3. Basıdan 4. Tıpkı Bası, İstanbul 2020.
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 15. Baskı, Ankara 2022 ("Genel Hükümler").
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: İzzet: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara 2022 ("Özel Hükümler").

- ÖLMEZ, Gökhan: Suçun Tanımlanabilir ve Değerlendirilebilir Unsurları, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Temmuz 2020.
- ÖZDAMAR, Mehmet/GÖKTÜRK, Kürşat/CAN, Mehmet Çelebi/KAŞAK, Esra: Kıymetli Evrak Hukuku, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2022.
- ÖZGENÇ, İzzet: Çek Kanunu, 9. Bası, Ankara 2021 (“Çek Kanunu”).
- ÖZGENÇ, İzzet: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 18. Bası, Ankara 2022 (“Genel Hükümler”).
- ÖZTAN, Fırat: Kıymetli Evrak Hukuku, Güncelleştirilmiş 24. Bası, Ankara 2020.
- PULAŞLI, Hasan: Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara 2013.
- REİSOĞLU, Seza: Çek Hukuku, Ankara 2011.
- ROXIN, Claus/GRECO, Luis: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I, 5. vollständig neu bearbeitete Auflage, München 2020.
- ROXIN, Claus: Strafrecht Allgemeiner Teil, Band II- Besondere Erscheinungsformen der Straftat, 4. Auflage, München 2003 (“Allgemeiner Teil-II”).
- ROXIN, Claus: Täterschaft und Tatherrschaft, 10. Auflage, Berlin/Boston 2019 (“Täterschaft und Tatherrschaft”).
- SELÇUK, Sami: Çek Suçları, (Öğreti- Mevzuat- İctihat), Ankara 1993.
- ŞEN, Ersan/SERDAR, Cem: “Banka Görevlisinin Talebe Rağmen Çeke Karşılıksızdır İşlemi Yapmaması”, <https://sen.av.tr/tr/makale/banka-gorevlisinin-talebe-ragmen-ceke-karsiliksizdir-islemi-yapmaması>, E.T.16.11.2023.
- ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Hüseyin/KAYA, Arslan/ERTAN, F. NOMER: Kıymetli Evrak Hukuku, 12. Bası, İstanbul 2019.
- ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, KERİM: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yenilenmiş Gözden geçirilmiş 14. Baskı, Ankara Şubat 2020.
- ZAHİT, YILMAZ: “Müşterek Faillik ve Dolaylı Faillik Kurumlarının İhmali Suçlar Yönünden Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, Haziran 2018, ss.122-131.
- KEÇELİOĞLU, Elvan: “Alman Ceza Hukukunda Faillik”, TBB Dergisi, S.65, 2006, ss.73-88.
- YURTLU, Fatih: İhmali Suçlar, 1. Baskı, Ankara 2022.